

tribuna

izdava: pasopis

ljubljana

14.maj 1979

letnik XXVIII

številka 16

3 DIN



WANTED

ČIGAVA KULTURA?

„Britanski karakter“, je izjavila Margaret Thatcher v brezobzirnem ponujanju za nekaj rasističnih glasov“ je lahko precej preplavljen z ljudmi drugačne kulture.“

To je edini argument, ki ga je lahko našla na njeno politiko popolne prepovedi imigracije. In s tem tudi prepovedi družinam črnih delavcev, da bi se jim pridružile.

Toda kaj Thatcherjeva misli z „Britanskim karakterjem in „Britansko kulturo“. S tem misli na njen karakter, njeno kulturo, na tip ljudi, ki jih ona in dela med njimi. BOGATI KLIENTI

Margaret Thatcher je davčni odvetnik. Bogatim klientom je rešila stotine tisočev funtov z neplačanimi obveznostmi.

V politiki deluje enako. Ščiti bo-

gate. Hoče več zdravstvene oskrbe za tiste, ki lahko plačajo in manj za tiste, ki ne morejo plačati. Hoče več šol za ljudi, ki lahko plačajo in manj za tiste, ki ne morejo plačati. Hoče več služb za davčne odvetnike in spekulante z nepremičninami in manj služb za ljudi, ki producirajo bogastvo.

Torej kakšen je njen karakter kakšna je njena kultura. To je podel, sebičen in lakomen karakter. To je dovoljenje za „zgraditev lastne poti v svet“ — ne da bi se pri tem oziral na kogarkoli. To je vabilo, da „družbo okrašeš kolikor moreš, toliko časa dokler te ne ulove“. To je vista „karakterja“, ki presoja ljudi ne potem kaj govorijo ali delajo, ampak potem kakšne barve je njihova koža in kje so rojeni. PROTI PREVARI

Mi smo za prav nasproten „karakter“ in „kulturo“ — karakter in kultura, ki sta bili zrasli v stoletjih med navadnimi ljudmi proti Thatcheri-

cam in taticam. To je proti prevari in kraji in bogatenju na način drugih. Smo za prispevke in kooperacijo in pomoč ljudem, ki so slabotni ali bolni. To je karakter, ki se kaže v vseh teh delovnih ljudeh, ki so dali denar gasilcem, ko so stavkali ali pa v stotine tisočih ljudeh, ki vsako leto brezplačno dajejo kri drugim.

TA karakter in TA kultura nima ničesar opraviti z barvo ljudske kože ali pa krajem kjer so bili le-ti rojeni. Delovni ljudje po celem svetu žele isto — udobno prebivališče za življenje, zadosti hrane za njihove otroke in varnost na stara leta. Niti za drobec se te stvari ne spremenijo glede na to koliko ljudi živi v Britaniji ali v Indiji ali kjerkoli na primer. Ljudje s TEM karakterjem in TO kulturo pravijo črnim ljudem, ki prihajajo v to deželo: Dobrodošli ste tukaj.

Socialist Worker, 4. februar 1978

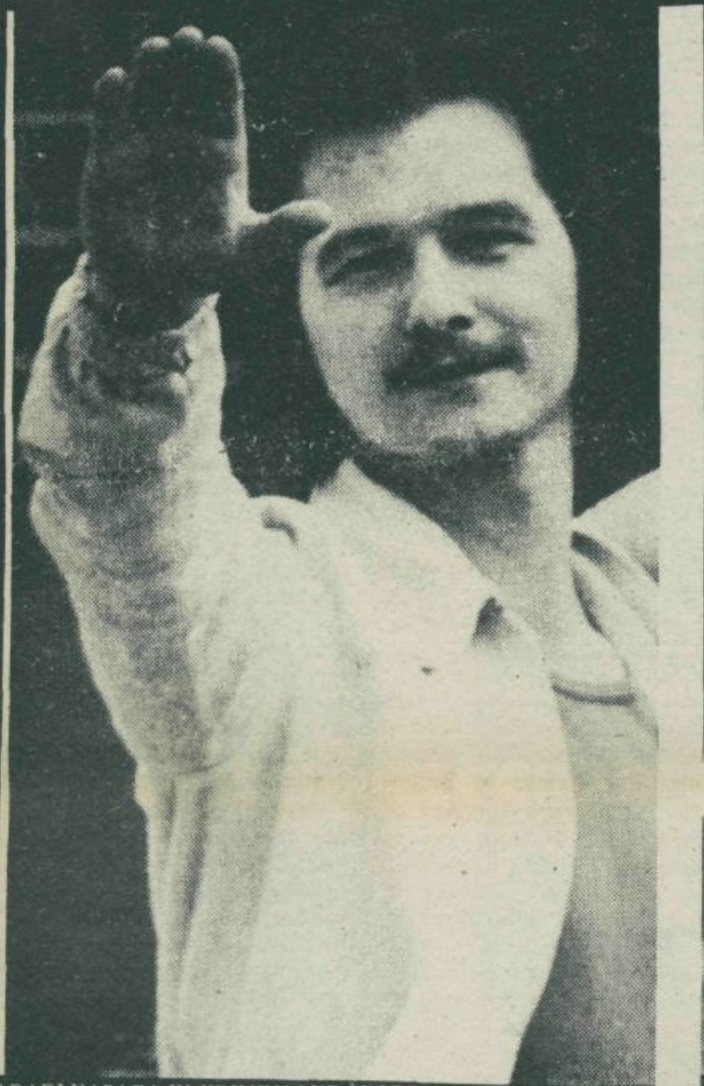
kam gREdo diwye svinje?!

POGOVOR S ČRNO BERETKO

KAJ UČIJO V FORT GULICKU?

Učni načrti tečajev iz Fort Gulicka, ki so se pokazali kot zelo učinkoviti v prizadevanjih čilске vojske hunte, da zatre delavce, dajejo velik poudarek podobni, lahko bi rekli naravnost diabolni sliki marksizma. To se odraža tudi na ogromnem številu tečajev, ki so vključeni v sam program študija. Katalog tečajev USARSA je še posebej priročen. Na osnovi te dokumentacije katerikoli diplomant političnih ved lahko izračuna — kar je nekdo tudi naredil — da neposredna ideološka indoktrinacija v povprečju zavzema kar 20 % ur v tečajih, namenjenih oficirskemu kadru, ter variira med 5 % in 10 % na tečajih, namenjenih podoficirjem in vojakom, čeprav je osnovna naloga teh tečajev pridobiti tim, tehnično znanje. Poleg tega so od leta 62 uvedli še tečaje, ki so posebej namenjeni „uničevanju komunistične nevarnosti“. Kratak tečaj treh tednov vključuje, za obveščevalne oficirje (šifra 0-4) „Uvod v informacijsko dejavnost“, eden izmed seminarjev tega tečaja ima naslov „Komunizem nasproti demokraciji“. Tečaj 0-6 (Protiuporniške operacije, prej imenovane Operacije iregularne vojne) namenjen poročnikom in kapitanom, lahko sprejme do 40 učencev naenkrat, ter traja 10 tednov. Namen tega tečaja je izuriti oficirje za vodenje stotnije, ter jih usposablja kot komandante enot, zadolženih za notranjo obrambo, gverilski boj, psihološke operacije, civilne akcije, obveščevalno službo ter tehnično zračnega transporta, aplicirano v operacijah protiuporniškega boja. Tečaj „Uvod v specialno vojno“ vključuje tudi temo „Komunistične doktrine“. Ostalo vsebino tečaja povzemajo teme kot so čitanje zemljevidov, prva pomoč, fizični trening, komunikacije in signali, spoznavanje orožja, obveščevanje, policijska dejavnost, osnove inženirstva, civilna dejavnost, psihološke operacije, proti-uporniške operacije, zračne akcije ter urjenje za preživetje v džungli.

Na tečaju 0-6A, namenjenem majorjem, (30 učencev, 2 tedna), je vključena v „Obveščevalne službe in vojaška policija“, tudi tema „Komunistična ideologija in nacionalni cilji“.



ZARADI NAPADA IN KRIMINALNE ŠKODE

Tega človeka je spoznalo osebje in obiskovalci Royal Vauxhall Tavern, gostilne v Kennington South London kot člana tolpe, ki je razbila gostilno in ranila obiskovalce 21. januarja 1978. Ta fotografija je bila posneta v času, ko je prisostvoval demonstracijam nacistične Nacionalne fronte skozi Lewisham lansko leto. Če ga poznate pisite Anti Nazi League.



ZARADI POMOČI IN HUJSKANJA ZA NAPAD IN KRIMINALNE ŠKODE

V nedeljo zvečer je bila ta ženska identificirana od 8 milijonov televizijskih gledalcev. Odprto je napadla črne ljudi zaradi tega, ker nimajo „britanskega karakterja“. Ustaviti hoče prihajanje črnih ljudi v to deželo. Njene besede bodo dale zaupanje in pogum vsakemu fašističnemu banditu, ki hoče zažgati crnsko trgovino in vsakemu Ku Klux Klan blaznezu, ki mu je vseč, da se vozi naokoli in pretepa po cestah črne ljudi.

ministrska predsednica in britanski zgodovini iz dokaj trdne in „ostre“ snovi, da bo kos tudi težavnim in neprijetnim odločitvam v vladi.“

Tako smo na kratko pokazali kaj se zdi gospodu Pahorju pomenljivo, ko „portretira“ nekega politika. Namesto, da bi vsaj z obrisi nakazal v kakšnih razmerah je zmaga Thatcherica in kaj pomeni za prihodnost za delavski razred V. Britanije dejstvo, da je na volitvah zmagal tako fašistoiden politik, gospod Pahor vse zavaja na njene osebne značilnosti. Sploh ga ne moti dejstvo, da je npr. Thatcherica izjavljala, da je treba prepovedati doseljevanje črnih ljudi, ker pač nimajo „britanskega karakterja“ in „britanske kulture“ (o tem glej članek iz Socialist Worker, — glasila Socialist Worker Party), ampak mu je važno, da je „pogumna, vztrajna, delovna in samonikla.“ Nedvomno držijo vse te našete osebne značilnosti, ki jih buržoazna kultura tako rada postavlja na piedestal (ve se zakaj!), toda gospod Pahor se potem pridruži najbolj reakcionarnim politikom, ko elegantno zaključí, da je ta „človeški material“ porok s katerim bo Thatcherica „kos tudi težavnim in neprijetnim odločitvam v vladi.“

Namen tega teksta ni, da bi analiziral razredne odnose v V. Britaniji, ampak da bi pokazal kako neovirano lahko spretno suče svoje buržoazno pero gospod žurnalst Pahor. Gospod Pahor je bil že drugič spoznan v Tribuni kot buržuazni žurnalst (glej Tribuna št. 2 Razredni boji v Iranu) „znan“ kot „izvrstni poznavalec“ tako razmer v Iranu kot v V. Britaniji. Za konec. Tanjug je 8. maja objavil vest, da je predsednik Zveznega izvršnega sveta tovarš Veselin Djuranović poslal Thatcherjevi brzojavko kjer pravi: „Ob izvolitvi za ministrsko predsednico Velike Britanije vam v imenu ZIS in v svojem osebnem imenu iskreno čestitam...“ Čestitkam ob izvolitvi „železne lady“ se pridružujemo tudi mi!

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!



Margaret Thatcher govori z žarečimi besedami o britanskem karakterju in o starih dobrih časih, ko je bila Velika Britanija vodilna dežela. Ta slika prikazuje kaj so za ljudi po svetu pomenili stari dobri časi. To je grozotna slika dveh črnih delavcev na plantazi kavčuka v Kongu na začetku tega stoletja. Njuni roki so odsekali gospodari — britanski in belgijski biznismeni. Njun zločin? Nista delala zadosti trdo. Črni ljudje po celotni Afriki se še vedno spominjajo z bolečino in bojaznjo „starih dobrih časov“, ko je bila Velika Britanija vodilna dežela.

Tečaj 0-7 (34 učencev, 5 tednov), takole določa svoje osnovne cilje: doobra razložiti in razumljivo podati vlogo lokalnih, regionalnih in nacionalnih oblasti v preprečevanju ali neposrednem uničevanju uporniškega gibanja ter urbanega nereda. Zavestno razvijati znanje o razliki med urbano in ruralno uporniško enoto. Predmeti tega tečaja, naslovljenega „Protiuporniška dejavnost v urbanizirani sredini“ zaobsega naslednje teme: teorija, taktika in ekipe za protiuporniško dejavnost v urbanih sredinah, policijska aktivnost, organizacija; ta predavanja imajo tim, povabljeni profesorji pa tudi sami učenci. Slednji morajo imeti najmanj čin oficirja, med majorjem ali polkovnikom, ali pa morajo biti predstavniki policijskih z odgovarjajočim činom, ali pa člani vladnih organizmov, zadolženi za družbeni red in javno varnost. Vsak udeleženec mora priti že pripravljenim, približno 30 minut trajajočim predavanjem, ki analizira tematiko s področja konfliktnih družbenih dogodkov, obenem pa mora nakazati tudi rešitev oz. metode preprečevanja uporniške dejavnosti ali družbenih nemirov, tako v svoji deželi kot tudi na splošno; poudarek je na urbani gverli. Tečaj vojske policije (šifra 0-9) vključuje tudi predmet z naslovom „Komunistična nevarnost“, ki obravnava „naravo svetovne komunistične vsjaje“, kot tudi „komunistično ideologijo in demokracijo“. Tečaj traja 11 tednov, sprejme do 35 učencev hkrati, ki morajo predhodno uspešno končati študije sednje stopnje, osnovno vojaško urjenje ter morajo posedovati splošno znanje o dejavnosti vojske policije. Ta tečaj je namenjen bodočim inštruktorjem in vključuje teme kot so „fizična varnost in varnost pomembnih osebnosti“ kakor tudi elemente za raziskovanje kriminalne dejavnosti ter načini inštrukcij za pripadnike pehote.

Cilj tečaja, namenjenega oficirjem vojske obveščevalne službe (šifra 0-11), se oznanja kot „analizirati komunizem, njegovo nevarnost in sredstva vojske obveščevalne službe v borbi zoper komunistično nevarnost“. Tečaj traja 19 tednov in je namenjen skupno 40 učencem, oficirskemu kadru, izbranim med poveljniki čet in tistimi, ki so uspešno prestali izpit iz varnosti in zaupnih poslanstev. Ko se ti učenci po končanem tečaju vrnejo v svoje dežele, delujejo tudi sami kot inštruktorji. Nekateri izmed predmetov tega tečaja: splošno znanje iz vojske obveščevalne službe, tehnike spraševanja in vojaška varnost. Tečaj vključuje tudi praktične vaje na terenu. Tečaj 0-27 (Osnovni tečaj za oficirje ter uporaba orožja v borbi), ki vključuje 40 učencev, traja 18 tednov s sledečim programom: izuriti učence v komandante majhnih enot, ki opravljajo proti-uporniško aktivnost, uvajanje učencev v doktrine in tehnike Oboroženih sil Združenih držav Amerike, ki pridejo v poštev na področju taktične mobilnosti majhnih skupin, njihova pomoč ter urjenje učencev v vojaške padalce.

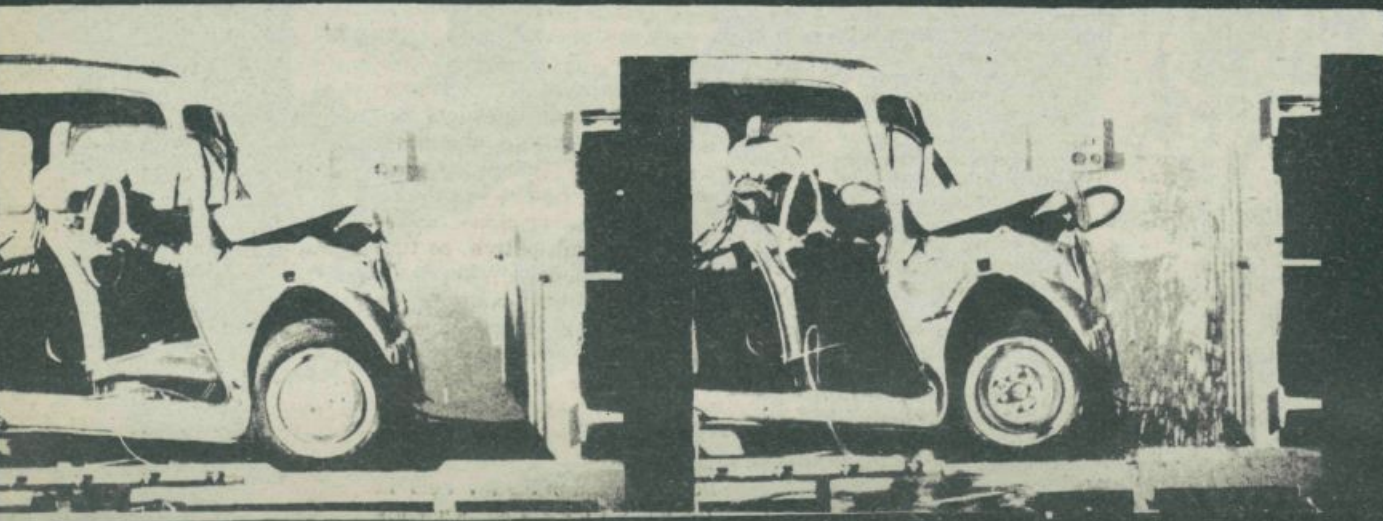
Vsi ti predmeti seveda vključujejo tudi vojaško obveščevalno službo, „spodobnost vodenja“, ter operacije proti-uporniškega bojevanja, kakor tudi operacije v džungli, v gorah in pod vodo. Vse do tečaja 0-26 (Splošni tečaj za oskrbo) ter tečaja 0-40 (Vzdrževanje vozil) sežejojo predmeti kot so „Narava komunistične nevarnosti“, „Goljufije komunistične teorije“, „Latinskoameriške organizacije, ki služijo kot fasada komunizmu, itd.“

Med vsemi tečaji, namenjenimi latinskoameriškim vojaškim kadetom, je najdaljši tečaj (40 tednov) namenjen 60 učencem naenkrat, imenovan Osnovni tečaj za oficirje (šifra C-1). Namen tečaja je pripraviti kadete, da ob vstopu v latinsko ameriške vojaške akademije dosežejo čin pehotnih oficirjev ter istočasno, da se izurijo kot vojaški padalci. Tečaji vsebujejo tudi uradmete kot so obramba pred kemičnim in radioaktivnim orožjem, priprava tekstov in učinkovito govornišvo, vojaška obveščevalna služba, protiuporniške operacije, različna področja iz taktičnega bojevanja s strelnim orožjem, itd. Tečaj se končuje z „orientacijskim pohodom“ po različnih vojaških bazah Združenih držav.

V USARSA obstajajo tudi tečaji o protigverilski dejavnosti (šifra C-4) ter operacijah na področju notranje varnosti (šifra C-6), namenjeni kadetom. Splošni orientacijski tečaj za kadete (šifra C-3) v trajanju treh mesecev podeljuje tim: „splošni tematiki“ kar 100 učnih ur, ki med drugim zaobsegajo tudi predmete „Politika in teorija komunizma“, itd. Posebni tečaj C-4, ki traja 18 tednov, posvečuje temam kar 120 ur, med drugim tudi predmetu „Kitajska komunistična doktrina“.

Kot smo videli, se USARSA aktivno angažira okrog ideološke formacije kadetov, ki so tik pred koncem svoje kariere na vojaških akademijah; vendar pa nič manj pozornosti ne posveča tudi oficirskemu kadru, ki je že dosegel določene čine znotraj svojih institucij. Tečaj Poveljstvo in vrhovni štab, poznan pod šifro 0-3, namenjen majorjem, vključuje predmete kot so „Narava komunizma“, „Komunizem v praksi“, „Shema komunistične agresije“, itd. Posebej povabljeni profesorji predavajo o „Naravi sodobnega komunizma“, s poudarkom na socialističnih republikah vzhodne Evrope, ter kratko predavanje o „Komunistični Kitajski“.

(Konec naslednjič)



POLOŽAJ IN VLOGA

Konec marca je bila na Hvaru letna skupščina Jugoslovanskih univerz, kjer so obravnavali problem znanstveno-raziskovalnega dela na univerzi. Razprava je nastala kot izraz mnogih sprememb, ki jih v naši družbi ložljivata znanost in reformirano visokošolstvo. Uvodni referat je imela prof. dr. Ana Kranjc, predsednica komisije za znanstveno-pedagoško delo pri skupnosti univerz Jugoslavije. Iz njenega referata povzemamo nekaj temeljnih misli, ki naj bi bile študentom pobudnik za nadaljnje razprave in razmišljanja.

IPREMEMBE NA PODROČJU ZNANOSTI

Ni slučajno, da se ravno v času reforme usmerjenega izobraževanja, torej v času, ko tudi visokošolski študij preživlja svojo metamorfozo, vse bolj pogosto in intenzivno ukvarjamo tudi s problemi znanosti, inovacij in znanja. Znanje smo začeli gledati z neke druge strani, kot smo bili doslej navajeni. Izobrazba ne ohranja svoj pomen samo s tem, ker pomaga opravljati določena dela in opravila, ker pomaga nadaljevati to, kar je že bilo, vedno bolj postaja izobrazba pomembna zaradi neke druge funkcije – da pomaga pri nastajanju novega.

ZNANOSTI NA UNIVERZI

Odnos med znanostjo in izobraževanjem bomo lažje razumeli, če se bomo najprej zaustavili ob opaznih spremembah na področju znanosti. Naglo razraščanje znanosti in tehnike na vseh področjih je povzročilo v svetu in pri nas pomembne premike na več področjih. Strokovnjaki UNESCO, predvidevajo, da je v najbolj razviti družbi z avtomatizirano proizvodnjo angažiranih na področju znanosti 25 % zaposlenih prebivalcev. Trdijo, da tvi danes 90 % znanstvenikov od vseh, kar jih je sploh kdaj človeštvo imelo. Posamezna znanost se cepi v nove poddiscipline, hkrati pa se znanstvena odkritja bogatijo z večstranskimi interdisciplinarnimi raziskavami. Znanje hitro nastaja in hitro zastareva, zato se potrebuje novega.

Toliko nakopičenega znanja in tako razvita znanost, kot je danes v svetu, pa ne more ostati izolirana in sama sebi namen. Svoje nadaljevanje doživi s pomočjo izobraževanja, ki omogoča, da se določeno znanstveno odkritje, izum ali inovacija širita med množice ljudi. Zato je težko govoriti o kaki uspešni znanosti, če ni ob njej organizirano tudi uspešno izobraževanje. Z razvojem opazajo, da se je obdobje med znanstvenim odkritjem in širšo uporabo tega odkritja v neki družbi v zadnjem obdobju pomembno skrajšalo (od nekdanjih 37 let na 9 do 14 let).

Razen razlik v stopnji razvitosti znanosti na posameznih področjih obstajajo tudi razlike v tem, kako uspešno se znanstvena odkritja vključujejo v izobraževanje in tako prenašajo v neposredno prakso. Obstajajo torej razlike v odnosu med znanostjo in izobraževanjem in prav ta odnos med drugim rešuje in oblikuje tudi reforma visokega šolstva, ker so se spričo naglega razvoja pojavljale sporadične rešitve, ki pa niso zadostile več za splošno in načelno (sistemsko) urejanje in vsklajevanje družbene vloge znanosti in visokošolskega izobraževanja.

Podružbljanje znanosti je poseben pojav naše družbe, ki je dobil svoj izraz v posebnih samoupravnih oblikah interesnih skupnosti. Republiška raziskovalna skupnost se deli na občinske interesne skupnosti, te pa imajo svoje tipalke v razvojnih službah posameznih organizacij združenega dela. Znanost po tej poti prodre do vsakega delavca in vsakega dela. „Osnovna odgovornost in iniciativa za financiranje in usmerjanje znanstveno raziskovalne dejavnosti ostaja v rokah delovnih organizacij, ki z vidika svojih potreb in v okviru stroškov svoje proizvodnje vlagajo v raziskovalno dejavnost, kolikor menijo, da je potrebno. Delovne organizacije odločajo tudi o tem, ali bodo oblikovale svoje lastne raziskovalne zmogljivosti ali pa raziskovalne projekte naročile drugje v že obstoječih institutih. Pa raziskovalne projekte, ki so prekoračili neposredni interes proizvodnih enot, delovne organizacije združujejo določen del svojih sredstev“, ki se stekajo v raziskovalni skupnosti. (x)

S tem je dobilo znanstveno raziskovalno delo svoje obličje, ki mu pripada v samoupravni socialistični družbi. Spričo družbenih sprememb pa se je razvijala tudi vloga in položaj znanosti na univerzi.

Znanost izgublja na univerzi monopolnost in elitistični položaj tako, kot ga izgublja tudi visokošolski študij s tem, ko se sprevrže v množično obliko študija, v katero je vključen že precejšen procent mladine. Znanstveno-raziskovalno delo na univerzi je dobilo svoje partnerje drugje v širši družbeni praksi. Znanstveni raziskovalni inštituti se odpirajo tudi izven univerz in akademij, zato je potrebno med vsemi doseči zadovoljivo koordinacijo in vsklajenost ter delitev funkcij, med katerimi ima znanstveno-raziskovalno delo na univerzi tudi svoj specifičen položaj in pomen. Iste nova znanstvena spoznanja in zagotavlja posebno kvaliteto visokoškolskemu študiju.

Na osnovi podatkov za Jugoslavijo ugotavljamo, da se zaradi naglega porasta števila študentov v zadnjem desetletju pri nas in zaradi istočasnega naglega porasta univerz (saj ravno te dni odpiramo devetnajsto univerzo v Bjeloti) znanstveno-raziskovalno delo ni moglo uresničevati tako kot bi bilo potrebno, ampak je zaostajalo. Medtem ko se je proces podružbljanja znanosti v družbi širil in uspešno odvijal, je znanstveno delo na univerzah vedno bolj zaostajalo, ker so se univerze dušile zaradi vedno bolj množičnega študija in posebnih pogojev na novih, šele nastalih univerzah. Teža dela se je tako prenesla za neko obdobje predvsem na uresničevanje pedagoške dejavnosti, na reševanje tistih vsakdanjih potreb visokošolskega študija, ki so bile najbolj pereče. Prednost je dobila pedagoška dejavnost. S tem pa niso bili zagotovljeni ustrezni pogoji, da bi se reforma visokega šolstva izvajala tudi v praksi, ker je znanstveno-raziskovalno delo zaostajalo za pedagoškim in s tem se je tudi znižala kvaliteta študija, namesto ki ustvarjalnosti se je delo na univerzah vedno bolj nagibalo zgolj k reprodukciji.

K problemom reforme visokega šolstva se moramo približati še z druge strani – z vidika problemov, ki jih prinašajo množične oblike višjega in visokošolskega študija. Razmerje med univerzitetnimi učitelji in študenti se je spreminjalo v korist študentov, spričo pedagoške preobremenjenosti je na univerzi usihalo število raziskovalnih projektov in s tem objektivne možnosti za vključevanje študentov v znanstveno-raziskovalno delo. Stevilni na novo sprejeti mladi predavatelji pa so se morali otepati z zahtevami lastne habilitacije in osebnega znanstvenega formiranja, zato študentom še niso mogli dajati veliko. Zavedati pa se moramo, da samo enakovredno razvito znanstveno in pedagoško delo zagotavlja pričakovano kvaliteto visokošolskega študija, ki naj bi bila po sedanjih definiciji izobraževanja: proces skupnega (učiteljevega in študentovega) odkrivanja novih spoznanj. (x) Ivo Margan: Govor sfera jugoslovanske delegacije na konferenci MINISPOL II, Raziskovalec 1–2/1979, str. 13.

AVNA RAZPRAVA NA LJUBLJANSKI UNIVERZI??

Ob zaključku seminarja za organizatorje javne razprave o osnutku zakona o usmerjenem izobraževanju, ki ga je organizirala UK ZSMS, je bilo delegatom – organizatorjem razprave po OO ZSMS na ljubljanskih fakultetah naložena odgovorna naloga – čimprej, pa tudi čimkvalitetneje organizirati javno razpravo. Sam potek seminarja, delo po delovnih skupinah, razprave itd., so strnile zaključke razprav, ki so se vodile že prej, ne le po fakultetah, tam najbrž najmanj, ampak tudi zunaj univerze, neredko pa zgolj „ozkih „strokovnih skupinah“, ki so publicirale svoja stališča, kot napotke za javno razpravo. Primer je recimo strokovna komisija pri univerzi, katere gradivo je služilo tudi seminaristom kot študijski pripomoček. Tudi okrogla miza, ki jo je o tej problematiki organiziralo naše uredništvo, ni ostala neopažena, nasprotno, kritična, polemična in teoretično nabita razprava je odprla množico vprašanj in dela ničkoliko odgovorov, škoda le, da je marsikje izvenela nasprotno od zamisli našega uredništva saj je namesto študijskega gradiva in prispevka k javni razpravi ponekod bila brana le kot nekakšna posebnost, rariteta; to pa zaradi neutemeljenih očitkov na račun udeležencev in organizatorjev te okrogle mize. To seveda ne zasluži posebne pozornosti razen v toliko v kolikor je skorajda nedvomno, da je s tem bila storjena zgolj škoda, škoda, ki je zgolj skrajšala širino javne razprave, ničesar, prav ničesar pa prispevala k njeni kvaliteti in uspešnosti.

Nekatere možnosti za vključevanje študentov v znanstveno raziskovalno delo

Po vsem, kar smo doslej ugotovili, je potrebno, da povzamemo na kraju, kakšne so možnosti glede na obstoječo prakso in pogoje v praksi ter kakšen je teoretičen koncept visokošolskega študija za vključevanje študentov v znanstveno-raziskovalno delo. Načelno naj bi bilo pedagoško delo pri vseh študentih in v vseh letnikih prepleteno z raziskovalnim delom. Seveda pa se kvaliteta povezovanja pedagoškega in znanstvenega dela spreminja glede na letnik, število študentov (velikost študijske skupine) in vrsto stroke. Pojavlja se lahko več modelov medsebojnega povezovanja znanstveno-raziskovalnega in pedagoškega dela na univerzi.

Najprej se študent približuje znanstveno-raziskovalnemu delu tako, da se v pedagoškem procesu seznanja z neposrednimi rezultati znanstvenega dela. Študira na osnovi napisanih raziskovalnih del, pogloblja se v originalna poročila znanstvenih timov ali posameznih znanstvenikov itd. Literatura, ki jo uporablja za svoj študij navadno ni neko predelano gradivo prilagojeno ljudem, ki ga bodo uporabljali, nasprotno, v visokoškolskem študiju se poslužujejo pretežno originalnih del. Študentje osvajajo študijsko snov na osnovi originalnih tekstov in se razen z vsebino seznanjajo tudi z raznimi

metodološkimi postopki, spoznavnimi problemi in raznimi formulami in postopki po katerih je v neki disciplini, mogoče priti do preverjenih rezultatov in ugotovitev.

Tako se študent že od vpisa naprej neposredno seznanja z rezultati znanstvenih projektov. Sam še ni dovolj usposobljen, da bi se bolj aktivno vključil v raziskovalno delo. To mu postopoma omogočajo šele nekateri predmeti kot je metodologija znanstvenega raziskovanja, statistika in nekateri drugi programi o računalniški obdelavi podatkov, spoznavna teorija in marksistična filozofija kot znanstvena metoda spoznavanja. Nešteti predmeti zajemajo vse vpisane študente že v prvih letnikih. Napačno bi bilo, če bi jih v študijskih programih pomikali navzgor.

V času usposabljanja za lastno aktivno raziskovalno delo, ko študentje šele vpisujejo predavanja in polagajo izpite iz metodologije, statistike in drugih zgoraj naštetih predmetov, pa se pripravljajo za lastno raziskovalno delo tudi s tem, da pomagajo znanstveno – pedagoškim delavcem pri raznih pomožnih delih, ki jih vsaka raziskava ima. Tako se lahko zelo zgodaj študentje vključijo v zbiranje empiričnih podatkov, razvrščanje in pripravo za obdelavo podatkov po planiranih raziskavah, analizo ustrezne literature itd. Ob svojem mentorju pa lahko že poslušajo napraviti tudi parcialne poskuse interpretacije obravnavanega raziskovalnega projekta.

V tej drugi fazi, ko so študentje vključeni v razna tehnična in pomožna dela pri raziskavi, dozorevajo za samostojno raziskovalno delo, ki naj v obliki diplomatskega dela zaključi njihov študijski opus na drugi stopnji. Diploma po končanem osmem ali desetem semestru je šele prvi samostojen znanstveni poskus. Od njega ne smemo preveč pričakovati saj ima predvsem pedagoški pomen, pomaga uresničevati določene vzgojne smotre, le redko je tudi poseben raziskovalni prispevek znotraj te ali druge discipline.

Raziskovalne teme za diplomatska dela naj bodo del planiranega in vnaprej predvidenega raziskovalnega dela. Univerzitetni učitelji jih mora sistematično povstavljati in graditi raziskovalno delo po določenem sistemu medsebojnega dopolnjevanja raziskovanja z ostalim študijskim programom, hkrati pa mora paziti na to, da je raziskovanje študentov medsebojno povezano (povezano so teme raziskovanja) in se nanaša na tiste znanstveno-raziskovalne teme, ki so tudi sicer v družbi aktualne in spadajo med primerne raziskovalne projekte. Pri diplomskih nalogah mora učitelj že tesneje povezati širši družbeni interes za raziskovalno dejavnost in pedagoški proces v okviru katerega nastaja diplomsko delo kot prvi samostojen raziskovalni poskus študenta.

Bolj poglobljeno raziskovalno delo se nadaljuje šele pri študiju na tretji stopnji. Programi tretje stopnje ne pokrivajo več kompletnih predmetov, marveč le posamezne teme in s tem dajejo več možnosti za neposredno uporabo posameznih raziskovalnih projektov v pedagoške namene. Tretjestopenjska diploma predstavlja tako poglobljeno znanstveno-raziskovalno delo, da usposobi kandidate za samostojno raziskovalno delo. Po doktoratu pa se vračajo kandidati šele pozneje, ko so imeli priložnost vključiti se neposredno v eno od raziskovalnih institucij in nekajkrat opravljati samostojno raziskovalno delo. Zelo redki so primeri opravljanja doktorata neposredno po tretji stopnji.

Tretjo stopnjo in doktorat pa opravi le peščica nekdanjih študentov, ki so nekoč prej dokončali drugo stopnjo. Univerza pripravlja za samostojno znanstveno delo zaenkrat še zelo majhno število svojih diplomantov. Saj tudi ne more biti namen visokošolskega študija, da bi vzgajal same znanstvenike, vzgajati pa mora strokovnjake, ki bodo lahko potencialni ali občasni raziskovalci, katerih delo v poklicu bo tako kvalitetno in temeljito, da bodo po potrebi lahko opravili tudi samostojno raziskavo, analizo, neko študijo in tako dobili potreben strokovni odgovor neposredno iz svoje prakse. S tem pa bodo morda vgradili nov kamenček tudi v sistem teorije.

Predvsem pa mora biti osnovni namen visokošolskega študija, da oblikuje pri vseh študentih znanstveni način mišljenja in s tem odstrani preostale navade dogmatičnega mišljenja, da daje podlago za materialistično – dialističen svetovni nazor in vsakemu omogoča učinkovito spremljanje znanstvene literature in znanstveno-raziskovalnih dosežkov. Na koncu študija pa ga s pomočjo prepletanja znanstvenega in pedagoškega dela pripelje do prvega samostojnega raziskovalnega poskusa.

Iz prizadevanj naše družbe izhaja, da mora biti vsak delavec ustvarjalec – tega ne smemo odvzeti in orekati niti študentu, še manj pa diplomantu visoke šole.

RAZGLASITEV UNIVERZE EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

Na pobudo študentov, delavcev in delegatov uporabnikov članic univerze v Ljubljani ter sprejete odločitve na seji univerzitetnega sveta dne 27. februarja 1979 in na osnovi soglasja Skupščine socialistične republike Slovenije o samoupravnemu sporazumu o združitvi v univerzo in k statutu univerze, je na svečanem zboru v zbornični dvorani univerze, 18. aprila 1979 rektor univerze prof. dr. Slavko Hodžar razglasil univerzo Edvarda Kardelja v Ljubljani.

Z imenom Edvarda Kardelja je prvi slovenski univerzi, v letu, ko praznuje svojo šestdesetletnico, podeljeno ime enega največjih tvorcev slovenske in jugoslovanske zgodovine, ime ustvarjalca, ki je našo družbo in mednarodno delavsko gibanje obogatil z izvirno in daljnosežno znanstveno mislijo. „S Kardeljem imenom sprejemamo njeni učitelji in študenti nase zavezanost velikemu in zahtevnemu izročilu, izročilu, ki ni samo preteklost in nekaj že obvladanega, temveč je živo, dejavno in odprto v naš današnji, pa tudi jutrišnji dan in segajoče v temeljna vprašanja našega obstoja ter napredka“, je v govoru ob svečanosti dejal rektor univerze.

Med izredno razsežnim in vsestranskim Kardeljevim izročilom, ki danes zadeva univerzo in njena središčna vprašanja, je bilo večkrat zapisano in poudarjeno zlasti dvoja misli. Prva je misel o človekovem tako imenovanem „socialističnem refleksu“. To se pravi o človekovi osebni zmognosti za tako samoodločanje sredi protislovij današnjega sveta, ki se ravna po zanesljivem čutu za tvorno smer razvoja, ta čut pa je v svojem bistvu čut za socialistično sestavo temeljnih človekovih vrednot. Seveda le ta ni nikakršna slepa vera, preprost navdih ali preračunljiva poslušnost, pač pa gre za zmognost, utrjeno v dejavni družbeni izkušnji, hkrati pa utemeljeno v globljem, teoretskem poznavanju stvari, kar danes zahteva že dokajšnjo mero družboslovnega znanja, zahteva tudi na tem območju razvito kulturo mišljenja. Univerza bi danes v vseh svojih stokah morala biti visoka šola smotrnega povezovanja med teorijo in prakso našega dela. Vsaka stroka bi morala dajati bogato uporabno znanje, hkrati pa tudi svojo notranjo idejo, morala bi pripravljati ljudi za resnično obvladanje trenutnih potreb, pa tudi končnih namenov stroke.

Kljub resnim naporom pa univerza še ni docela kos današnjim izobrazbenim in vzgojnim potrebam. Eden izmed razlogov je že sam količinski pritisk novih znanj in njihove razvejanosti – pritisk, ki peha ljudi v skrajno delitev dela in znanja, v omejevanje razgledov

in naposled v življenjsko enostranost ene ali druge vrste. Tako se neredko dogaja, da človek strokovnjakarske ožine in odtujenosti poskuša okoli sebe vzpostaviti sistem čisto osebne avtoritativnosti in s tem do neke mere nadomestiti izgubljeno zvezo z resničnim družbenim dogajanjem okoli sebe in izgubljeno moč vplivanja na to dogajanje. Od tu pa ni več daleč do iskanja potrdila za svoj prav na tujem in svoje idejne opore v tamkajšnjih mehanizmih delitve dela.

Drugo Kardeljevo prepričanje pa zadeva naš „narodni refleks“. Gre za vse prepogosto in vse preveč voljno podleganje nekaterih ljudi potrebam, meram in vrednotam tujega sveta, za postopno nezavedno notranjo izkoreninjenost. Prav je, da se znanstvenik poskuša tudi v sodobni „planetarni zavesti“, slabo pa je, če ji podleže in v njej izgublja svojo samobitnost.

Najbolj dragocena in človeško polna je bila, kot kažejo primeri iz naše preteklosti in sodobnosti, tista moč, ki je zmogla premagati oba provincializma, domačijskega in planetarnega, ter znala suvereno spojiti merila tujega, recimo velikega, in domačega sveta, pri tem pa ostati globlje zavezana usodi lastnega ljudstva in napredku domovine.

Kardelj je zmogel pojave dati iz širokega, mednarodnega zornega kota, hkrati pa iz naše stvarnosti same, ki se ji je bil zavezal z vso svojo globoko človeško zvestobo. Tudi zanj veljajo značilne besede, ki jih je spregovoril na Kidričevem grobu: „Bil je socialistični internacionalist, ne brezdomovinski svetovljan.“

Proslave ob imenovanju univerze so se udeležili poleg tov. Pepce Kardelj predstavniki družbenopolitičnih organizacij in skupnosti, jugoslovanske ljudske armade in rektorji jugoslovanskih univerz. Gostje so se poklonili tudi pred grobnico narodnih herojev.

Na koncu svečanosti so v zbornični dvorani odkrili doprsni kip Edvarda Kardelja, pred samo zgradbo univerze pa ploščo z napisom o imenovanju univerze.

helena neidhardt

MOJE SANJE

S. PROBLEMSKE KONFERENCE
ZSMS

Urejene stanovanjske razmere so tesno povezane s produktivnostjo človeka, njegovim zdravjem ter vplivajo na čustva. Pojav takih imenovanih „družbenih bolezni“ pogosto je v veliki meri ravno neurejene stanovanjske razmere, v 67% so vzrok za kriminal, v 84% za alkoholizem, so eden osnovnih vzrokov za vse večje število zakonskih razvez med mladimi. Vse to je posledica odtujenega vpliva delavca in občana na stanovanjsko politiko. Za rešitev takšnega stanja izhaja ZSMS iz opredeljenih kongresov ZK, sindikatov in ZSM, da je vsakdo, tudi mi mladi, dolžan skrbeti za reševanje svojega stanovanjskega problema in zato v skladu s svojimi možnostmi prispevati tudi lastna sredstva.

b) Sredstva amortizacije, ki se bodo uporabljala za nadomeščanje že amortiziranih stanovanj in se bodo združevala na temelju dogovarjanja na podlagi plana potreb v stanovanjskih skupnostih.

c) Lastna sredstva občanov, ki naj bi bila obvezna pri pridobitvi pravice uporabe družbenega stanovanja, pri revitalizaciji obstoječega stanovanja, pri nakupu etažnega stanovanja in pri individualni gradnji. Višina naj bi bila odvisna od ekonomskega in socialnega položaja občana in njegove družine ter stanovanjskih potreb delavcev v TOZD.

Vendar je tu potrebno upoštevati, da mlad človek oz. mlada družina ob vselitvi v družbeno stanovanje ni sposobna prispevati lastne udeležbe v celoti, še posebej zaradi ogromne obreme-

zbori stanovalcev v krajevni skupnosti. Prehod na usmerjeno gradnjo je prepočasen, prevladuje gradnja stanovanj za trg. Prav zaradi tega je cena kvadratnega metra stanovanjske površine narasla več kot za petkrat. Po podatkih zavoda za družbeni razvoj Ljubljane je bilo 2940 družbenih stanovanj, to je 53%. Brez stanovanj pa je kar 5,8% gospodinjstev. Narasla pa je individualna stanovanjska gradnja, saj je bilo zgrajenih 329 stanovanj v zasebnem sektorju. Med gradnjo, to je od časa, ko je naročnik podpisal pogodbo pa do prevzema ključa, je cena družbenega stanovanja narasla tudi od 16% do 35%!

Potrebno je načrtno upoštevanje ekonomske stanarine! Kaj je pravzaprav to – ekonomska stanarina? To je družbeno priznana cena za

kočega dohodka TOZD. Se posebej bi to veljalo za študentske domove. Namreč pokaže, da je 3650 ležišč, to je za 19% od vseh študentov, očitno pokaže, da so tu zastopani v resnici socialno najnižji sloji študentov. Zato bi bilo potrebno najti posebno sistemsko rešitev med posebnimi izobraževalnimi skupnostimi – način sofinanciranja za študentske domove. To velja tudi za študentske družine, ki naj bi dobile ustrezna stanovanja v študentskih domovih in za katere naj bi veljali enaki kriteriji za nastanitev kot za ostale študente. Ravno za te študentske družine je problem najti stanovanje še toliko večji, ker zanje v podnajemniških sobah, v katerih je že okoli 6000 študentov, ki nimajo osnovne socialne varnosti (že jutri mu stanovanje lahko pred nosom

bodo bodoči stanovalci Bežigrada obsojeni na ne ravno kratko vožnjo do Študentskega naselja.

Ogromno je nalog, ki se postavljajo pred mlade in vse subjektivne sile s ZK na čelu imamo dovolj ustvarjalne moči in sredstev, moramo pa se učinkovito organizirati v enotno družbeno akcijo. Tako moramo tudi mladinske organizacije usposobiti in usmeriti, da bodo ustvarjalno prispevale k opredeljevanju rešitve in njihovem uveljavljanju v praksi.

Helena Neidhardt

IMETI STANOVANJE

Mladi se moramo skupaj z drugimi delovnimi ljudmi in občani aktivno vključiti v proces planiranja gradnje stanovanj in celovitih sosesk, v združevanje sredstev za uresničitev teh planov, v proces upravljanja in gospodarjenja s stanovanjskim skladom. Vsakdo si mora zagotoviti, da bo imel v teh programih jasno perspektivo, kdaj in pod kakšnimi pogoji bo lahko rešil svoje stanovanjsko vprašanje, da bomo sami odločali o načinu in hitrosti reševanja stanovanjskih vprašanj v TOZD in KS ter da te pravice in obveznosti ne bomo v pretežni meri prepustili strokovnim službam ali pa posameznikom.

Začeti je treba pri bistveni spremembi sistema finansiranja stanovanjskega gospodarstva. Za razširjeno reprodukcijo v stanovanjskem gospodarstvu naj bi uporabili:

Cisti dohodek TOZD ter samoupravnih in drugih skupnosti, višina izločenih sredstev pa bi bila izraz konkretno opredeljenih interesov in materialnih možnosti delovnih ljudi in občanov. Naloga mladih pri tem je, da v svojih delovnih in življenjskih okoliščinah pripomorejo k dvigu produktivnosti in na tej osnovi k ustvarjanju večjega dohodka, s čimer naj bi se odprle širše možnosti za hitrejšo in cenejšo gradnjo stanovanj.

nitve ob ustvarjanju začetnih pogojev za življenje, ter da bo višina lastne udeležbe od 1 – 20%. Zavzemamo pa se za to, da mladi takoj ob združitvi dela v TOZD pričnejo varčevati za lastno udeležbo, pri čemer pa morajo vedeti, kdaj bodo rešili svoje stanovanjsko vprašanje, pod enakopravnimi pogoji mora biti omogočena pridobitev družbenega stanovanja. V samoupravnih aktih pa morajo biti opredeljene rešitve, ki bodo za določen čas znižale plačilo lastne udeležbe, oz. da mladi z nižjimi družinskimi dohodki prispevajo v nekaj letih in to mesečno.

d) Krediti bank, iz katerih bo finansirana usmerjena stanovanjska gradnja in ne več gradnja stanovanj za trg.

e) Sredstva, potrebna za izvajanje obvezne ravni solidarnosti in vzajemnosti, naj bi prispevali vsi delavci TOZD na osnovi bveznih prispevkov in to kot element socialne pomoči.

Da bi uresničili družbenoekonomske odnose v stanovanjskem in komunalnem gospodarstvu, pa je nujna uvedba ekonomskih stanarin.

Prehod na ekonomske stanarine pa je v zamudi in zadeva na precejšnje težave in odpore. Posledice pa so v tem, da se hišni sveti še vedno ne uveljavljajo kot osnovne samoupravne enote in prav tako ne

uporabo stanovanja, ki mora zagotoviti sredstva za minimalno amortizacijo, ki mora znašati vsaj 1% realne, stroškov komunalij in infrastrukture očiščene cene stanovanj, sredstva za vzdrževanje, ki ga ne moremo pokrivati z amortizacijo, funkcionalne stroške stanovanjskih hiš in stanovanj (zavarovalne premije, vodni prispevek ipd.). S stanarino stanovalci financirajo tudi nekatera skupna dela, ki so potrebna za upravljanje s stanovanjskim fondom (informiranje in gradiva za delegate, finančno-računovodska opravila, plansko-analična dela ipd.).

Ekonomske stanarine se morajo oblikovati na podlagi srednjeročnih planov vzdrževanja, gospodarjenja in upravljanja s stanovanji. To je bistveno nov pristop, ki daje ključno vlogo pri opredeljevanju stanarine stanovalcem v zboru stanovalcev v hiši in KS ter stanovanjski skupnosti. Bolj pravična porazdelitev bremen pri gradnji in vzdrževanju stanovanj pa nujno zahteva zaščito občanov z nižjimi osebnimi dohodki. Zato moramo v svojih okoljih vztrajati pri vgrajitvi meril subvencioniranja, t. j. delne nadomestitve stanarin ter združiti sredstev iz te-

zapro in najde se na cesti), visoke stanarine, le tu se za študentsko družino po pravilu ne najde pristora.

Hkrati z uveljavljanjem samoupravnih družbenoekonomskih odnosov v stanovanjskem gospodarstvu, moramo pospešiti njihovo uveljavljanje tudi na področju zemljiške politike in komunalnega gospodarstva, kjer moramo zagotoviti odločujoči vpliv delovnih ljudi in občanov na zemljiško politiko preko stavbno-zemljiških skupnosti ali ustreznih komunalnih skupnosti ter preko sodelovanja občanov-uporabnikov v organih samoupravljanja v komunalnih OZD.

V zadnjem času dokaj kritično govorimo o „stanovanjskih silosih“ in stanovanjskih „spalnih“ naseljih, ki so sicer posledica določene družbene usmeritve, da v sorazmerno kratkem razdobju omilimo problem pomanjkanja stanovanj, to pa na račun strukture in kvalitete stanovanjskih objektov in stanovanj ter spremljajočih objektov v soseski.

Na primer, študentski domovi so zelo raztreseni in med seboj nepovezani. Za rekreacijo je na voljo le ena športna dvorana in to v študentskem naselju ter eno samo igrišče za nogomet in košarko. Med tem pa se gradijo trije novi stolpci, se pravi potrebe za hrano, tako da



SEJA PREDSEDSTVA REPUBLIŠKE KONFERENCE ZSMS

PROBLEMATIKA TUJIH DRŽAVLJANOV V SR SLOVENIJI Eden izmed pomembnih vidikov mednarodnega znanstveno-tehničnega in prosvetno-kulturnega sodelovanja in uveljavljanja neuvrščene Jugoslavije v svetu so tudi vedno številnejši tuji državljani, ki študirajo na visokošolskih temeljnih organizacijah združenega dela v Sloveniji, oziroma so pri nas na specializaciji. Tuje državljane, ki so prišli na osnovi meddržavnih pogodb in drugih dogovorov na študij v Slovenijo, sprejema in vodi delo z njimi Zavod za znanstveno-tehnično in prosvetno-kulturno sodelovanje (ZAMTES), pri tem pa sodeluje z univerzama oziroma s komisijo za študij zamejskih Slovencev in tujih državljanov pri ljubljanski univerzi. Poleg tega pa bi moral na vsaki TOZD praviloma delovati referat za tuje študente, ki skrbi za pregled uspešnosti študija, pomaga tujim študentom pri njihovem šolanju, vsaj formalno pa bi moralo biti določeno tudi mentorstvo, tega pa, kot so na seji v razpravi ugotovili, dosedaj ni bilo.

Število tujih študentov narašča iz leta v leto. Po podatkih iz leta 1978 je bilo na univerzi v Ljubljani in Mariboru ter na srednji usnjarski šoli v Domžalah 350 tujih študentov, od tega 152 študentov in 198 neštudentov. Večina študentov je iz neuvrščenih držav, neštudenti pa so predvsem iz dežel srednjega in bližnjega vzhoda. Višina štendijske, ki jo naša država daje tujim študentom, stanovalcem v študentskih domovih je trenutno 3.025,-din, z enkratnim dodatkom za obleko. Ta znesek vključuje pokrivanje stroškov življenja in študija, zdravstveno zavarovanje, stanovanje; šolnine, za razliko od drugih republik, v SR Sloveniji ne plačujejo. Neštudenti pa so tuji državljani, ki pridejo študirat na osnovi individualnih prošenj univerzama in na lastne stroške, torej si morajo sami zagotoviti zdravstveno zavarovanje (vključeni so v sklad za zdravstveno varstvo študentov kot ostali redni študentje, s tem da plačajo letni prespevek 2.300 din), stanovanje (večina jih stanuje privatno, le v Mariboru so zagotovili večje število postelj v študentskih domovih tudi zanje).

Vprašanje položaja tujih študentov bo urejeval dosedaj še ne podpisani družbeni dogovor o šolanju, strokovnem in znanstvenem izpolnjevanju tujih državljanov v

Jugoslaviji. Ta opredeljuje tako za federacijo kot za republiko dolgoročno politiko šolanja tujih državljanov, razpored le-teh po posameznih univerzah, zlasti pa poudarja interes neuvrščene Jugoslavije do dežel v razvoju in do neuvrščenih. Ukvarja pa se tudi z vprašanjem šolanja zamejcev in otrok naših izseljencev. Dogovor se še izvaja, saj še ni podpisan, kar pa ima za posledico več problemov: koncentracija velikega števila študentov v posameznih univerzitetnih središčih iz ene države ali iz določenega predela, kar objektivno omogoča politično delovanje in razprtje med študenti, v študentskih domovih primanjkuje prostora zanje, ni ustreznega mentorstva in podobno.

Pri nas so z zakonom prepovedane politične manifestacije tujih državljanov, po zakonu o združevanju le-teh pa se lahko združujejo v združenja, katerih namen je ohranjanje nacionalne kulture in ki so akademske narave. Tako se tuji študentje v v glavnem pojavljajo kot jugoslovanske sekcije nacionalnih študentskih zvez, ki pa se pogostejše ukvarjajo s političnimi vprašanji, kot pa z reševanjem socialnih in študijskih problemov. Znotraj posameznih zvez se namreč znajdejo študentje različnih političnih prepričanj, ki glede na številčno oziroma materialno moč uveljavljajo svoje interese proti drugim, ki prihajajo iz iste države in tudi proti drugim tujim študentom; dokaj agresivno nastopajo z zahtevami po proslavljanju obletnic in njihovih političnih strank, zahtevajo dovoljenje za svoje kongrese in podobno, kar pri ostalih študentih vzbuja odpor in negodovanje.

Rešitev večjega dela teh težav pomenijo Klubi mednarodnega prijateljstva KMP, ki so oblika dela univerzitetnih konferenc ZSMS. Vanje se vključujemo tako tuji kot naši študentje in sicer individualno, ne glede na to, kateri nacionalni zvezi pripadajo. Preko takšnih neposrednih stikov naše mladine s tujimi študenti je omogočeno spoznavanje družbenoekonomskih, političnih, kulturnih tokov v drugih državah, tuji študentje pa se spoznavajo z našo družbenopolitično in ekonomsko ureditvijo. Tako je bila ta zadeva zamišljena, vendar trenutno prihaja do manjših zastojev, prihaja namreč do premajhnega vključevanja ravno naše mladine, tako, da se ti klubi spreminjajo v zaprto

delovanje zgolj tujih študentskih zvez, kar hromi dejavnost klubov in vzpostavljanje prijateljskih stikov in s tem omogoča zapiranje v ozke nacionalne okvire.

Da bi te probleme čim hitreje opravili in rešili, je predsedstvo na svoji seji sprejelo naslednje sklepe:

– Osnovne organizacije ZSMS na VTOZD naj v večji meri pritegnejo tuje študente v svoje aktivnosti in skupaj z občinskimi in mestnimi konferencami vzpostavijo aktiven odnos do njih – se spoznajo z njihovimi problemi in jim pomagajo pri reševanju le-teh.

– Univerzitetna konferenca ZSMS naj še naprej razvija delo klubov mednarodnega prijateljstva in naj z ustrezno kadrovsko politiko zagotovi ustrezno število naših mladincev v njih. V svojem delu naj se ti klubi povezujejo tudi z družbenimi organizacijami in društvi, kolektivnimi člani ZSMS in tudi z gospodarskimi in drugimi organizacijami ter ustanovami, ki sodelujejo z državami, iz katerih prihaja največ študentov v Slovenijo.

– ZSMS se zavzema za sprejem družbenega dogovora o šolanju, strokovnem izpolnjevanju in izvenšolskem delovanju tujih državljanov v SFRJ ter za dosledno izvajanje njegovih določil.

Helena Neidhardt



tribuna

61000 LJUBLJANA
IZDAJA UK ZSMS LJUBLJANA
UREDNIŠTVO: Franc Milošič (v.d. glavnega urednika), Igor Bavčar (odgovorni urednik), Franc Milošič (univerza), Bojan Korsika (teorija), Svetomir Jurcan (mednarodni odnosi), Igor Žagar (kultura), Rudi Pogornik, Staško Južnič (naravoslovje), Ante Goran Čala, & B. Bratković, (grafično oblikovanje), Nives Vidrih (lektura), Mitja Maruško (prodaja), Tanja Zgonc (tajnica);

IZDAJATELJSKI SVET: Rudi Rizman, Matjaž Maček (predsednik), Srečko Kolar, Vera Šeško, Viktor Lovrenčič, Miran Žilavec, Bojan Korsika, Branko B. Bratković, Matjaž Heinz, Marjan Kunej, Franc Milošič, Igor Bavčar
uredne ure so vsak delavnik od 10. do 13. ure. Redni javni sestanki uredništva so vsak ponedeljek ob 17. uri, priprava za tisk: Dnevnik, BEP; tisk: Tiskarna Ljudske pravice, Ljubljana; naročnina: celoletna za dijake in študente je 50 din, za ostale 75 din. Poština plačana v gotovini. Rokopisov ne vračamo in pisem uredništvu ne honoriramo. Številka žiro računa: 50101 – 678 – 47303, z obveznim prispevom za Tribuno. Oproščeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št. 421 – 1/70 od 22. januarja 1973.

ENKRATNA PRILOŽNOST! NAROČITE SI TRIBUNO

OBNOVITE NAROČNINO IN IZPOLNITE

NAROČILNICO

IME

PRIMEK

NASLOV

(kamor želite sprejemati, TRI-BUNO, 3BUNO)

• CELOLETNA NAROČNINA ZA ŠTUDENTE + 50 DIN
OSTALI + 75 DIN

ŠTUDENTSKI ČASOPIS TRG REVOLUCIJE 1 TRIBUNA LJUBLJANA

... Za nikogar ne sme biti skrivnost, da je ena najpomembnejših korenin vseh nacionalnih nesreč in katastrof, ki so doletele naš narod v zadnjih desetletjih, v velikobolgarskem šovinizmu, v velikobolgarski ideologiji in politiki hegemonije na Balkanu in gospostva nad sosednimi narodi. In teh tleh je fašizem cela leta zganjal nasilje. Na tej podlagi je nemška agentura za časa carja Ferdinanda in carja Borisa izročila Bolgarijo Nemcem in jo spremenila v orodje nemškega militarizma proti našim osvoboditeljem in proti našim sosedom, zahodnim in južnim. V imenu „velike Bolgarije“ so velikobolgarski šoviniisti — izdajalci nacije in nemški agenti — že tretjič napravili našo domovino na rob katastrofe in jo skoraj pogubili. Brez neusmiljenega uničenja šovinizma, te rakaste rane na živem telesu naše domovine, ni mogoče izgraditi prerojene nove Bolgarije. Neogibno je, da hkrati, ko objavljamo nosilce te smrtne kuge, opravimo tudi velikansko pojasnjevalno, težaško delo med ljudstvom in njegovo inteligenco, da ne bi ostala niti sled velikobolgarske ideologije in avanturistične politike. Neogibno je z železno metlo počistiti vse Avgijeve hleve, zmetati ven to mučno, podlo in sramotno fašistično dediščino, da bi se osnažilo družbeno in politično ozračje bolgarskega neba. Na tem področju je ena velikih nalog naše partije ...

... Bolgarija doslej ni imela svoje lastne dosledne nacionalne zunanje politike ... Generalna linija bolgarske zunanje politike (novejšega časa) ... je bila v službi nemškega imperializma, ki je sistematično uresničeval svojo politiko, Drang nach Osten ...

To je izvirček iz pisma bolgarskega partijskega vodstva „Vsi na fronto“, ki ga je sestavil 28. septembra 1944. leta tedanji bolgarski partijski in državni voditelj, ena izmed najbolj znamenitih osebnosti predvojnega mednarodnega komunističnega gibanja, Georgi Dimitrov. Kam so merile njegove ostre obsodbe velikobolgarskega šovinizma, ki je tako močno onesnažil „družbeno in politično ozračje bolgarskega neba“, izpove sam Dimitrov v nadaljevanju pisma, ko pravi med drugim, da zunanja politika Otečestvenega fronta upošteva grenke izkušnje preteklosti, ko so vprašanje Makedonije izrabljali tuji imperialisti in njihovi balkanski agenti. Otečestveni front misli, pravi dalje Dimitrov, da moramo storiti vse potrebno, da bi Makedonija enkrat za vselej nehala biti jabolko spora na Balkanu in postala člen združevanja Bolgarov in Srbov, nove Bolgarije in nove Jugoslavije. Ne delitev Makedonije, ne boj za njeno osvojitve, marveč spoštovanje volje Makedoncev, katerih osnovni del je dobil svojo nacionalno svobodo in enakopravnost v okviru jugoslovanske ljudske republike ...

Samo štiri leta je v Bolgariji prevladoval demokratski duh, ki ga je skušal vnesti Georgi Dimitrov, ko je vztrajno v svojih govorih in člankih bičal velikobolgarski šovinizem. V tem obdobju so dobili jugoslovansko bolgarski odnosi širok razmah in nobenega vprašanja ni bilo takega, ki bi motilo in kalilo politiko dobrih in prijateljskih odnosov. Predvsem se ni pojavljalo vprašanje makedonske manjšine v Bolgariji. Bolgarsko partijsko vodstvo se je izredno zavzemalo za njihove pravice. Celo tako daleč do težili zagotoviti enakopraven položaj makedonske manjšine, da so predvideli pravico Makedoncev iz Pirinske Makedonije, da dobe lastne predstavnike v bolgarskem sobranju. Tudi vlada je težila zagotoviti enakopravnost makedonske manjšine z dopuščanjem pravice do uporabe materinega jezika v vsem javnem življenju, pravice do lastnih šol in do neoviranega kulturnega razvoja.

Vendar tako narodnostno politiko bolgarskega vodstva do makedonske manjšine in politiko prijateljstva z Jugoslavijo je na mah presekali znani dogodek v letu 1948, pojav resolucije informbiroja. Ta pojav se je časovno ujemal z obdobjem rastoče hladne vojne med vzhodom in zahodom. Vse to je preprečilo dimitrovskim silam v Bolgariji, da bi očistile Avgijeve hleve.

Od tedaj dalje je šla celotna bolgarska politika v nasprotni smeri kot pa jo je nakazoval Georgi Dimitrov. Velikobolgarski šovinizem je vnovič dobil krila in spet postal sestavni del celotne bolgarske politike in to v odnosu do makedonskega naroda v celoti in ne le do makedonske manjšine v Bolgariji.

Postopno so se izgubljale sledi dimitrovskih stališč do nacionalnega in manjšinskega vprašanja. Vrhunec je ta proces dosegel v letu 1956, ko je znani aprilski plenum centralnega komiteja bolgarske partije enostavno obsodil stališča Dimitrova in celotno tedanjo politiko partije do makedonskega vprašanja kot zmotno, kot zablodo in napako, ki jo je treba odpraviti. To „zablodo“ so res temeljito popravili. Vsako leto se je krčilo število makedonskega življenja v Bolgariji. Če so jih leta 1965 na uradnem štetju našli še 178.789, jih poznejši popisi prebivalstva več ne zaznamujejo. Nova bolgarska ustava je dokončno „rešila“ manjšinsko vprašanje. Preprosto je razglasila vse prebivalce Bolgarije — v duhu znane teorije o „socialistični naciji“ za Bolgare. Odtlej pomeni v Bolgariji razglasiati nekoga za pripadnika makedonske manjšine — protiustavno dejanje!

Ne gre samo za makedonsko manjšino v Bolgariji, ki so jo z najvišjim zakonom zbrisali. Gre za dosti več — gre za zanikanje obstoja celotnega makedonskega naroda, ki ga po bolgarski sodbi ni, kajti vsi prebivalci tudi v jugoslovanski republiki Makedoniji niso poseben makedonski narod, marveč so pravi in čisti Bolgari.

V dokazovanje tega (da Makedonci niso Makedonci marveč Bolgari) so v zadnjih letih vpregli vse bolgarske znanstvene ustanove številni akademiki znanosti v Sofiji. Objavljajo spise, razprave in cele knjige, drže simpozije, predavanja vse z enim samim ciljem, da bi dokazali, kako Makedoncev sploh ni in jih tudi nikoli ni bilo, pač pa da so prebivalci Makedonije od nekdanj, že od naselitve na Balkanu pravi pravcati Bolgari, takorekoč Prabolgari. Postopno so s svojimi „znanstvenimi“ odkritji dokazovali, kako je vsa zgodovina makedonskega ljudstva takorekoč bolgarska zgodovina, kako so vsi zgodovinski junaki Makedonije od Goce Delčeva naprej in nazaj bili čisti Bolgari, vsi pomembni zgodovinski dogodki, ki jih je polna „zgodovina makedonskega naroda“ pa so, po zatrevanju bolgarskih „znanstvenikov“ v resnici dogodki iz preteklosti bolgarskega naroda v Makedoniji, vključno z ilindensko vstajo, in z vsemi boji in upori makedonskega naroda proti Turkom. Vsa umetnost makedonskega naroda v zgodovini je čista bolgarska umetnost.

Stoletne tradicije velikobolgarskega šovinizma. Tako politiko današnje bolgarije v odnosu do makedonskega naroda in v tej zvezi tudi do makedonske manjšine je moč zaznati v vsej njeni razsežnosti, če jo gledamo skozi prizmo zgodovinskega razvoja. Prav ta zgodovinski pogled na bolgarsko politiko do Makedoncev odkriva skoraj neprekinjeno rdečo nit — z izjemo obdobja, ko je bolgarsko partijo vodil Dimitrov — nenehnih pohleptov po makedonskem ozemlju in po podrejanju makedonskega naroda. Malokateri narod v Evropi je žrtvoval toliko svojih narodnih sil in tudi življenj za svojo svobodo kot prav makedonski narod. Vendar so po njegovi neodvisnosti in pravici do svobodnega življenja nenehno posegali tuji osvajalci in razni imperialistični pohlepi sosedov, ki so skušali boj makedonskega ljudstva izkoristiti v lastne cilje. Samo nekaj bežnih utrinkov iz zgodovine makedonskega naroda je dovolj zgovoren dokaz.

Makedonski poslanec v turškem parlamentu Dimitar Rubev se je leta 1876 pogajal s srbskimi in ruskimi državniki o ustanovitvi neodvisne makedonske države po izgonu Turkov. Vendar so ta načrt preprečili predstavniki takratne srbske, bolgarske in grške buržuazije, ki si je vsaka izmed njih lastila zase dele Makedonije.

Bolgarska buržuazija je leta 1878 nasprotovala samostojnemu uporu Makedoncev in je organizirala uboj vidnih voditeljev tega upora. Med uporniškim gibanjem Makedoncev konec 19. stoletja je bolgarski dvor organiziral poseben odbor, pod prevezo pomoči makedonski vstaji. V resnici je imela ta odbor za cilj izkoristiti upor za doseg interesov veliko bolgarskih krogov, se pravi preusmeriti ga, da bo deloval za priključitev Makedonije k Bolgariji.

Tudi med ilindensko vstajo 1903 leta so velikobolgarski agenti netili razdor med uporniki, ko so del vodstva pridobili za bolgarske cilje, namesto gesla „Makedonija Makedoncem“.

Vsekakor pomeni vrhunec velikobolgarske politike dogodek pred sto leti, ki je še danes izvor in navdih vseh

pojavov in teženj velikobolgarskega šovinizma. Ta dogodek je bil znani sanstefanski mir, ki sicer nikdar ni postal stvarnost, ker ga je še pred njegovo uresničitvijo zamenjal berlinski sporazum iz istega leta. Sanstefanski mir kot posledica ruske zmage proti Turkom je bil sad imperialističnih teženj tedanje carske Rusije, ki si je prizadevala prebiti si izhod do toplega morja skozi Dardanele. V ta namen je potrebovala močno oporo na Balkanu in ta opora naj bi bila Bolgarija, ki je po zaslugi ruske zmage končno dosegla osvoboditev izpod turške nadoblasti in ustanovitev lastne države. Da pa bi ta osvobodena Bolgarija lahko uspešno opravljala vlogo čuvarja ruskih interesov na Balkanu, so ji po zamisli tedanjega ruskega diplomata v Carigradu grofa Ignjatova močno razširili meje, seveda na škodo njenih zahodnih in južnih sosedov, predvsem pa na škodo Makedoncev.

Prvi člen načrta sanstefanskega mira, kot ga je sestavil ruski diplomat, se je glasil: Ustanovi se velika kneževina Bolgarija od Donave do Egejskega morja in od Črnega morja do Albanskih planin. Ruska okupacija Bolgarije bo trajala dve leti.

Taka ruska premoč na Balkanu pa seveda ni bila po volji drugim evropskim silam, še posebej Veliki Britaniji in Avstroogrske. Sklicali so berlinski kongres, ki je predvsem izničil načrte ruskih zmagovalcev nad Turki in predvsem vrnil Bolgarijo pretežno v nacionalne meje. Račun takih kompromisov velikih je plačal mali balkanski narod, ki je še kako krvavel v boju s Turki za svojo neodvisnost — makedonski narod: razdelili so ga med tri sosedne države, Srbiji so dali Vardarsko Makedonijo, Bolgariji Pirinsko Makedonijo in Grčiji Egejsko Makedonijo. To je bilo usodno razkosanje narodnega ozemlja makedonskega naroda in njega samega. Nikjer, v nobeni izmed treh držav niso Makedonci už



vali najosnovnejših narodnih pravic vse do zgodovinske prelomnice v življenju vseh jugoslovanskih narodov, do narodnoosvobodilne vojne, po kateri je makedonski narod v bivši Vardarski Makedoniji zaživel polno svobodno življenje kot enakopraven član večnacionalne skupnosti Jugoslavije. Ne v Egejski, še manj pa v Pirinski Makedoniji sme danes makedonska manjšina nositi svoje ime, celo obstajati ne sme več.

Sanstefanski mir, četudi ni bil nikoli uresničen pa je ostal poglavitni izvor, vseh velikobolgarskih aspiracij po obnovi Velike Bolgarije. Te aspiracije, ki so, po besedah Georgi Dimitrova, ena najpomembnejših korenin vseh nacionalnih nesreč in katastrof bolgarskega naroda in imajo svoje izhodišče v velikobolgarskem šovinizmu pa niso bile samo izraz politike bolgarske buržuazije in bolgarskih vladarjev. Dejansko je prav neuresničena in prav zato tolikanj zaželenja in vzdrževana aspiracija bolgarske buržuazije in vseh šovinističnih sil po obnovi velike Bolgarije zasnovano v sanstefanskem miru, vplivala na celotno notranjo in zunanjo politiko Bolgarije, kar je imelo za posledico, da je bolgarska buržuazija svoje cilje vedno povezovala s cilji drugih osvajalcev na Balkanu. Zato se je znašla kar trikrat v preteklosti in nažadnje tudi v zadnji svetovni vojni na strani sovražnikov svobode in neodvisnosti balkanskih narodov. Upravičeno so bile sodbje Georgi Dimitrova, da Bolgarija ni imela svoje lastne dosledne nacionalne zunanje politike, saj je očitno, da je svoje hegemonistične cilje zlasti do Makedonije povezovala s cilji tujih imperialističnih sil, meneč, da bo s

tako politiko uresničila sen o Veliki Bolgariji. Okupacija pretežnega dela Makedonije, poleg drugih delov jugoslovanskega ozemlja v teku druge svetovne vojne je pomenila takorekoč nov poskus uresničitve določil sanstefanskega mira o Veliki Bolgariji.

Povsem bi kazalo že iz same narave tedanjih režimov carske Bolgarije nekako samo po sebi pričakovati tako usmeritev njene politike do sosedov in zlasti do Makedonije. Nekako naravno pa bi bilo po drugi strani pričakovati, da bodo napredne sile bolgarske družbe ravnale povsem nasprotno. Vendar velikobolgarskih teženj nasproti Makedoniji ni kazala samo bolgarska buržuazija in dvorski krogi, pa tudi ne sama visoka država oblast nekdanje Bolgarije, ampak z vsemi sredstvi podpirala uradno politiko do Makedonije, podobne težnje so se od vsega začetka pojavljale tudi v bolgarskem delavskem gibanju. Ko so v Bolgariji konec devetnajstega stoletja ustanovili prvo socialdemokratsko stranko, so nekateri Makedonci, ki so po ilindenski vstaji pribežali v Bolgarijo, skušali v okviru te stranke ustanoviti avtonomno makedonsko sekcijo, kar pa je vodstvo stranke onemogočilo, češ, da gre za separatistične težnje.

Tako stališče je prevladovalo tudi v vodstvu bolgarske komunistične partije, o čemer najbolj zgovorno priča dejstvo, da je to vodstvo takoj po bolgarski okupaciji Makedonije skušalo priključiti makedonsko partijo k bolgarski, se pravi postaviti jo pod kontrolo vodstva bolgarske Komunistične partije. Spor, ki je nastal v zvezi s tem je na pritožbo jugoslovanskega partijskega vodstva razrešila šele Kominternas sklepom, da makedonska partija sodi v sestavo jugoslovanske partije. Tak postopek bolgarskega partijskega vodstva po eni strani izvaža jasne tež

stališča do SR Makedonije. Živkov zanika, da bi sploh kdaj obstajala kakšna makedonska manjšina v Bolgariji. V naši deželi, tako pravi, je prebivalstvo samo popolnoma kategorično in odločno rešilo nacionalno vprašanje. To je rešeno v duhu marksizma leninizma. Ljudska republika Bolgarija nima, po zagotavljanju Todor Živkova, nikakršnih notranjih problemov v zvezi z nacionalnim vprašanjem. Zato ne bomo dovolili, pravi dalje, da bi se kdorkoli od zunaj vmešaval v naše notranje zadeve in vplival na nacionalno zavest našega prebivalstva. Potem pa Todor Živkov pribeži: Trditve o „makedonski manjšini“ nimajo niti zgodovinske niti zakonodajne in nikakršne druge podlage. Prebivalstvo Blagojevgrada (kar pomeni Pirinsko Makedonijo, op. D. K.) je neodtujljiv del bolgarskega ljudstva in bolgarske nacije v celotnem procesu njenega zgodovinskega razvoja. To prebivalstvo je samo odločilo o svoji nacionalni pripadnosti k Bolgariji in vsi poskusi dušenja njegove nacionalne bolgarske zavesti so vnaprej obsojeni na propad.

Potem se Živkov spusti v polemiko z jugoslovanskim stališčem kako so manjšine lahko mošt sodelovanja med sosednimi državami. Ni mogoče zeleti, pravi Živkov, da neobstoječa manjšina postane most prijateljstva.

Živkov v isti izjavi poudarja, da Bolgarija ne postavlja pod vprašanje obstoj SR Makedonije in njeno pripadnost SFR Jugoslaviji. Ljudska republika Bolgarija priznava politično realnost in državne meje, vzpostavljene po drugi svetovni vojni in nima nikakršnih pretenzij glede na Jugoslavijo ali druge sosedne dežele. Toda, mi kategorično nasprotujemo kakršnimkoli teritorialnim pretenzijam proti nam in nimamo namena odrediti se niti pirinske pokrajine niti kateregakoli drugega dela naše domovine, ki so od nekdanj bolgarske.

Tudi povprečen poznavalec bolgarske politike bo znal razbrati, kaj je hotel povedati Živkov. Vsem izjavam enega največjih voditeljev bolgarskega in mednarodnega delavskega gibanja, Dimitrova, navkljub glede makedonske manjšine, Živkov jo zanika. Niti ni v Bolgariji nikakršnega nacionalnega vprašanja vse je rešeno s teorijo o socialistični naciji, ki pa je samo bolgarska. Živkov prizna realno dejstvo, obstoj SR Makedonije, izogne pa se priznanju makedonskega naroda v tej Makedoniji. Mnogi bolgarski uradni viri in uradne izjave in „znanstvena“ dognanja pa po drugi strani na ves glas trdijo, kako makedonskega naroda sploh ni in da so prebivalci SR Makedonije Bolgari.

Da bi to dokazali so lani poleg znanih Memoarov Cole Dragojeve izdali in prevedli v več tujih jezikov ter reklamirali s plačanimi reklamami po svetovnem tisku od Kanade do Indije nad 900 strani obsegajočo knjigo pod naslovom „Makedonija“. Cilj te knjige, ki jo širijo po svetu je samo eden, dokazati na temelju „dokumentov“ (ti dokumenti pa segajo celo v obdobje predfevdalnih časov), kako prebivalci Makedonije niso Makedonci pač pa Bolgari. Knjigo je izdala bolgarska Akademija znanosti in z njo počastila stoletnico sanstefanskega mira. Samo kratek citat iz predgovora te knjige: „... slovensko prebivalstvo Makedonije je bolgarsko, Bolgari v Makedoniji predstavljajo integralni del bolgarskega naroda v teku srednjega veka in bolgarske nacije novejšega časa, čutijo se Bolgare in so se borili za svobodo in neodvisnost kot Bolgari ter govorili bolgarski jezik.“

Bolgarski voditelji v besedah izrekajo pripravljenost za prijateljske odnose z Jugoslavijo in za sodelovanje. Ko pa jugoslovanska stran postavi vprašanje pravic makedonske manjšine v Bolgariji to brž sprevržejo v dokaz o jugoslovanskih pretenzijah do bolgarskega ozemlja. Svetovni javnosti pa skušajo očrtniti Jugoslavijo kot tisto deželo, ki ni naklonjena enakopravnemu sodelovanju, ki glejte; zavrača skupne deklaracije o odpovedi ozemeljskih pretenzij, torej, mi smo za mir, le sosed ni za to, narobe, jugoslovanski časopisi širijo laži o Bolgariji, češ da zatira manjšino, te manjšine pa ni, je tudi ni bilo, torej gre za vmešavanje v notranje zadeve, gre za pretenzije do delov bolgarskega ozemlja.

Ob tem so še danes in bodo ostale verjetno še dolgo aktualne besede Georgi Dimitrova o tem, kako brez odstranitve rakaste rane, ki jo pomeni velikobolgarski šovinizem in brez očiščenja vseh sledov velikobolgarske ideologije ne bo moč očistiti družbenega in političnega ozračja bolgarskega neba. K temu je samo, še dodati sodbjo Dimitrova, kako Bolgarija ni imela svoje lastne dosledne nacionalne politike, pač pa je služila tujim interesom.

Novo Ščekiće: SLEPA HIŠA (Slepa kuća)
Književna omladina Srbije
Biblioteka Pegaz
Beograd, maj 1977

Jesen, ki je komaj prišla, je začela gniti. Že ob koncu poletja je dež neprenehoma izplakoval zemljo. Vzdolž glavne ulice je tekel velik potok, ob reki in ob stezah je pogolal ogromen plevel, pridelki na poljih so začeli rmeteti, vozovi na poteh so se do osi pogrezali v blato in ljudi je zaskrbelo, sam gospod se je spravil na nas. To jesen bomo gotovo pomnili, so govorili, so govorili meščani, dvomljivo zmajevali z glavami, zazrti v motno nebo.

Skoraj istočasno so v mesto začeli prihajati psi. V začetku samo z ene strani, in sicer od Trnavske reke, nekaj se jih je motalo okrog Lazarjeve kavarne takrat, ko so se začeli tudi prvi snegovi. Ko pa je dež začel še močnejše padati, so začeli psi vdirati z vseh strani. Ni jim bilo mar, da so se vlačili po ulicah. Videti jih je bilo celo v samem centru, pri spomeniku. Ponoči so tulili dolgo in glasno, tako kot so včasih v hrlih tulili na volkove in metež. Bili so vseh vrst: z različno dolgimi repi, z najrazličnejšo dlako, tako po barvi kot po dolžini.

Dež in psi so naglani meščanom strah v kosti, tako so te dni pozabili na mestno lepotico Cico Bebić, ki so jo opazili v začetku poletja. Vsi so se čudili, ker se je hči grobarja Kovaljeva naenkrat spremenila v lepo in postavno dekle, kakršnega mesto ne pomni od vojne sem. Starejši prebivalci niso mogli pozabiti neke Spasenije, ki je bila lepša in zapeljivejša kot Cica. Nekaterim se je zavrtilo, ko so jo zagledali, zato jo je oče, ki se je bal, da bi njegova hči lahko prinesla nesrečo, nekoga deželnega dne odpeljal k svojim sorodnikom v oddaljeno mesto, veliko večje in lepše od našega. Meščani niso nikoli ničesar izvedeli o njej, vendar je ostala v njihovem spominu lepa in vitka.

Niti sedaj si meščani niso upali pomoliti nosov iz hiš. Tisti mlajši so na vsa usta preklinjali boga in sonce, starejši so samo dvomljivo zmajevali z glavami in se kržili. Nekateri niso držali in so šli na ulico upajoč, da bodo slučajno srečali Cico, vendar razen mokrih psov in redkih popotnikov niso ničesar videli.

Mesto ni moglo spati. Ob prvem somraku se je začelo dolgo in močno tuljenje. Starci so dolgo v noč kadili svoje pipe govoreč, da se bo zgodila velika nesreča, kot: umrl bo neki pomemben človek, potop bo, tako je bilo tik pred vojno – njihova starčevska domisljija je predvidevala vse mogoče.

In res, nastala je nekakšna puščava. V kamnah so pogledali brezdomci, nosači in Cigani – godci. Ogromne količine plodov, ki so bili to poletja spočeti, so začele trohnети in padati pod drevesa. Zemlja ni več mogla sprejemati dežja in reka je narasla in pritisnila na polja še polna pridelkov. Vse se je skalilo.

Oblasti deževja, ki ni prenehalo, niso mogle zaustaviti, zato so sklenile, da bodo izdale ukaz za uničenje postopajočih psov. Objubile so nagrade. Za vsak rep sto din.

Že prvo jutro po tem, ko so oblasti pritrile spis na Kabuzino pekarno, je Mićo Violina v občinsko pisarno prinesel deset repov. Pse je lovil ponoči. Vabil jih je s kruhom in mesom, ki so mu ga dale prestrašene žene, in jih nato peljal k staremu lesenemu mostu na koncu vasi. Ljudje iz zadruge so pristali na Mićevo zahtevo, ko so mu odstopijo platnene vreče za moko, saj so se želeli šimprati rešiti nadloge. Vanje je spravil težke in zmehčane kamne in jih nato privezal na pse, ki ga je hotel z mostu potisniti v motno reko. Peter Nosač še slutil ni, za kaj Mićo Violina uporablja kamen, za katerega mu je plačeval dvojno slivovko v bifeju. Niti ostali prebivalci niso vedeli, kako prilikavi Mićo, ki je znal iz strun zvabiti čarobno glasbo, uničuje pse. Vendar v enem tednu ni bilo več slišati tuljenja, zaradi katerega so ljudem vsajali laže.

Po tem dogodku je dež še nekaj dni padal, vendar je bil droben in mlačen. Čez nekaj dni je prenehal in mesto je zaživel: na ulice so primrgleli ljudje, kavarne in ljudje v njih so začeli spet živeti svoje življenje. Zemlja se je cedila. Vaškim mladeničem so oči skoraj izpadle, ko so zagledali Cico Bebić, ki je ozka v pasu zapelevala z boki. Nekateri meščani, zavistneži in hudobneži, so povezovali njeno lepoto z deževjem in psi in govorili, da sploh ni lepa. Res, Cica Bebić je imela malo krive noge in skoraj neopazne črne brčice, vendar je bilo nekaj nenavadnega v njej, kar jo je ločevalo od tistih preprostih zapejivk, ki jih je bilo naše mesto polno.

Razen tega se je na sprehajališču prikazala samo ob sobotah in nedeljah, kar se spodobi uglednim, stariim prebivalcem. Takoj, ko se je sprehajališče začelo prazniti, je tudi ona izginila. Še tisti najbolj pozorni niso mogli ugotoviti, kam je izginila. Enostavno: kot bi se pogrezala v tla!

V našem mestu ni manjkalo gostlin. Bile so na vsakem vogalu. V njih se je pijačevalo do jutra. Pri Lazarji so se zbirali monterji, rudarji in mehaniki, tisti bolj izobraženi pa so odhajali čez most v motel in poslušali potne in suhe pevke, ki so se zvijale v cenenih oblekah sanjajoč, da bodo nekega dne pele pred imenitnimi ljudmi v razkošnih restavracijah in še bolj razkošnih oblikah.

Dogodek, ki se je konec jeseni zgodil pri Lazarji, je razgibal celo mesto, črv dvoma pa je načel tudi tiste, ki so o Cici mislili vse najboljše. Tiste noči se je Runjo, gozdarski tehnik in pijanec, napil do nezvesti. Tako pijan je govoril vse mogoče.

Vi sploh ne slutite, kdo je ona – je govoril, medtem ko se mu je iz ust cedila slina, koža na obrazu praskan, mu je svetila, kot bi bil premazan z oljem. Ona je največja kurba, kar jih je bilo v mestu. Dež in vse vam je ta vaša lepotica privlekla v mesto. Vi ste omejeno ljudstvo, ki vidi samo do konca nosu. Vsako noč odhaja v drug kraj z ljubimci. Ona je...

Runjo ni dokončal stavka, ker mu je iz ust brizgnila rumenozelena tekočina in se je tako pijan in jezen zavalil na umazano tla.

Naslednji dan je splezal v težek tovornjak. Ki ga je odpeljal visoko v hribe markirat bukovino. Mesto je hrnelo. Nekateri so grozili, da mu bodo naslednjo soboto že pokazali, drugi so verjeli njegovi zgodbi, tretji pa so se spomnili, da se vsako soboto in nedeljo, ko se je ona prikazala na ulici, opazili velik in črn oblak, ki je prekril nebo nad mestom.

Čez nekaj tednov se je posevek povrnli, reka se je stanjšala, živina zredila, zemlja posušila. Cica se je sedaj pogostje kazala. Celo podnevi jo je bilo videti. Hodila je v trgovine in obiskovala frizirko. Oblike si je menjala skoraj vsak dan. Najbolj ji je pristajala rdeča obleka s črnim telovnikom. Meščane je raznašalo. Kje dobi denar, da se tako oblači, so se spraševali. Ugibali so in si izmišljevali različne zgodbe. Nekateri so pravili, da je njen oče, grobar Kovaljev, pri pokopu Petra Kazančija našel ogromen zaklad. (Petar Kazančija je bil velik klatež. Celo življenje je prodajal lonce za cvetje in živel od tega in od miločin. Nekoga jutra so ga našli pri reki mrtvega. V roki je držal lonček za cvetje. Ljudje iz Rdečega križa so dali nekaj denarja Kovaljevu in Paunu, da ga pokopljeta na koncu mestnega pokopališča. Paun se je takoj napil, tako ga je Kovaljev sam pokopal.) Drugi so verjeli Runjovi zgodbi o ljubimcih, tretji pa so samo zmigovali z rameni. Nekaj pa drži: vsi meščani so hrepeneli po njenem telesu in si je želeli v nekem večeru, upajoč, da bodo vsaj dve besedi spregovorili z njo.

Dnevi so se krajšali. Kmetje so zapekali kotle in pričeli klati prašiče. Po vrancih je bilo videti, da bo prva polovica zime snežena in huda. Tako je tudi bilo. Že v začetku decembra so nebo zastle goste in široke snežinke, dnevi so izgubili tisto svetlobo in zaradi beline, ki je nastala, se je zdelo, kot bi se zmračilo. Ljudje si niso upali na pot, čeprav se je iz našega mesta dalo priti na vse konce sveta.

Sobota je bila, ko so se ob svitu nenadoma oglasili zvonovi. Nehalo je snežiti, za polhno hitro se je pokazal rdeče nebo, dan se je jasnili. To jutro je ogromno ljudi primrglelo iz hiš. Ihtenje se je kot veter dotikalo kože, jo nabiralo, kot jo lahko nenadoma tudi hud mraz.

Kavarniška zgodba, ki jo je Kokonja v kavarni „Lovec“ povedal zbrani gruči, je zvenela tako:

Pozno ponoči, ko se je vračal iz belega sveta, je videl pri Varavskem slapu sled, ki je peljala naravnost k prepadu. Zaustavil je svoj tovornjak, prižgal baterijsko svetilko in šel po sledi. V zmehčanem avtomobilu jih je našel na kupu, brez diha. Mrtva, z glavo obrnjeno proti nebu, se mu je Cica Bebić zdela lepša kot kdajkoli prej.

Zgodba meščanov je bila drugačna kot Kokonjeva. Vera Cidel, vaška zapelevalka in raznašalka neprijetnih novic, je pravila, da se je Cica Bebić sama odločila za ta korak. Menda zaradi nezadržane nesečnosti. Temu je malo kdo verjel, zato je mesto obnavljalo Kokonjevo zgodbo.

Nedelja je bila ob svitu topla in svetla. Zvonovi so brneli. Mnogi ljudje so prihajale v mesto z vseh strani. Ogromna in črna povorka se je premikala proti mestnemu pokopališču. Za mrliškim vozom, ki sta ga vlekla čudovita belca, je stopal grobar Kovaljev in njegova žena, nato po vrsti uglednejši meščani. Iz avtomobila, ki je bil parkiran pred kavarno, je izstopilo nekoliko tujcev, ki so se postopoma med meščane, bili so sradnje stari in lepo oblačeni. Meščani so pričeli drug drugega drezati. Čudili so se: odkod ti tuji, ko pa so vedeli, da grobar Kovaljev ni imel sorodnikov, pa tudi Cica ni imela stikov s tujci in nepoznanimi.

Povorka se je osipala. Do pokopališča se je tako skrajšala, da je ostalo samo še nekaj Cici najbolj vdanih in tujci, ki jih je bilo vedno več. Ko so se vrnili s pokopališča in se razšli po mestu, so zagledali spet tiste tulce, ki so vstopali v svoje avtomobile. Pijani Runjo je stal na križišču in mahal z neko črno ruto. Ljudje iz avtomobilov so mu odzdravljali s tuljenjem siren.

Leto pozneje je iz vlaka, ki je prihajal s severa, izstopila žena s bujnimi lasmi, oblimi prsmi in dolgimi nogami. Obstala je nekaj trenutkov, nato pa se je napotila v mesto.

Izza golih zahodnih hribov je zatulil neki pes, dolgo in močno. Potepuhi, so rekli meščani.

bunatribuna



Tik pred božičem je stric rekel, da naslednjo noč ne bo vstal, pa četudi se hiša zruši. Pred tem je dneve in dneve padal sneg, oče in stric pa sta izmenično vatala in ga skidala s strehe. Prišče je tako načel rogovce, da smo se bali, da bi pod težo snega popustili.

Hiša je bila stara, imela je samo tri prostore: veliko sobo, pod njo klet in pred sobo z ognjiščem. Kamni okrog ognjišča so se tako prepekli, da so se to mogoče neprestano krusili. Stric Jordan je nameraval izkopati kamen iz Strane in ga vstaviti v rob ognjišča. Tako ali tako mu je bil vsako pomlad v napoto, ko je oral, saj ga je moral vsakokrat obiti. Že zdavnaj se pripravljala, vendar ta leto ni dovela, kaj bi naredili kaj zuni hiše. Bila je tako huda, da je hrast v Metalicah pokal od mraza.

V trhli koči nas je živel šest. Stric Jordan in teta Ikonija sta imela šest otrok, tri dečke in tri deklice, moi oče Nestor in mati Jegda ravno toliko. Stric in oče sta se poročila istega leta. Otroci so prihajali na svet v istih letih: ko se je pri stricu rojeval deček, se je pri očetu deklica in obratno. Tako smo se razumeli, da je bilo vse, kar smo imeli, last vseh. Med seboj se nismo niti ločili. Veliko let sem mislil, da me je rodila teta Ikonija.

Ko je stric zvečer zavijal tobak v stranišni papir, ki ga je ob sobotah prinašal iz mesta, smo se razvrščali v vrsto po dva in dva. Korakali smo dolgo in moram povedati, da smo stričeve zapovedi izpolnjevali vsi kot eden. Igra mi je bila zelo všeč in želim sem postati takoj.

Rekel sem že, da je bilo vse, kar smo imeli, last vseh nas. Ko pa sta nekega dne oče in stric rekla sosedu Dikanu, ki je ob nedeljah zavil k nam na osminko žganja, ravno za toliko, da nas povpraša po zdravju, da sta „zapečatila tisto stvar“, je vsak izmed nas vedel, kaj komu pripada. In ne samo to, vsak je vedel tudi za prostor, kjer sedi in spi.

Nas dvanajst otrok je spalo v veliki sobi nad kletjo. V južnem in severnem delu sobe sta bili dve slamanji ležišči, prekriti z vojaškimi plašči in šotorskimimi platni, ki sta jih oče in stric prinesla ko sta se vrnila iz vojne. Moram priznati, da smo imeli veliko koristi od vojne. Če vojne ne bi bilo, bi verjetno spali na goli slami. Pokrivali smo se s starimi in težkimi volnenimi odejami. V dveh nasprotnih kotih sta stali leseni postelji s slamnjamami, na katerih je spalo po troje otrok. Tam, kjer smo imeli ognjišče, sta spala oče in mati ter stric in teta.

Najstarejši v hiši je bil stric. Vodil je gospodinjstvo. Pred dvemi leti, takoj v jeseni, je pritisnil mraz in stric je rekel, da je treba vse iz kleti prenesti v hlev, ki ni bil nič slabši od hiše, živino iz hleva pa segnati v klet, kjer naj prezimi. To je bilo dobro, ker je skozi luknjičast pod prihajal topel zrak iz kleti, kjer je ležalo govedo, in je bilo nam, otrokom, pozimi v veliki, nezakurjeni sobi veliko topleje.

Med jedjo je imel vsak svoj prostor. Okrog velike jedilne mize smo sedeli na velikih kladah. Stric Jordan in oče sta imela trinožnika. Seveda sta drug nasproti drugemu, zraven njiju teta in mati, na obeh straneh pa mi, otroci, po vrsti, tako kot smo se rojevali. Zajemali smo z velikimi lesenimi žlicami iz velike skleda, ki jo je teta med jedjo neprestano polnila, dokler ni v velikem kotlu zmanjkalo krompirja ali fižola – to smo najpogostje kuhali. Vsak izmed nas je imel svojo leseno žlico, ki nam jo je stric prinesel iz mesta, ko smo shodili. Žlic nismo nikoli zamenjali, ker je bila vsaka zaznamovana s posebnim znakom, ki ga je stric z britvijo urezal na držaj. Jordan in teta Ikonija sta edina imela eno žlico, z njo sta jedla od tistega dne, ko sta se vžela. Enkrat je zajel stric, drugič teta, dokler ni jedi v kozici zmanjkalo. Nekoč sem odprl usta, da bi vpršal strica Jordana, zakaj ne bi neke sobote prinesel še eno žlico zanj ali za teto, ker je bila ta oguljena, prav tako pa ni jasno, čigava je: njegova ali njena. Bal sem se strica. Zato sem odnehal.

Pri kosilu, tik pred božičem, je stric ponovil, kar je rekel pri zajtrku: – Drevi ne bomo vstali, četudi se hiša zruši.

Nas, otroke, je prešinila groza. Mati in teta sta se samo spogledali. Oče si je z rokavom obtrisal, kar mu je ostalo okrog ust. Vsi smo hoteli nekaj reči, vendar pa je bilo pri nas jasno, kdo ukazuje. Mati je pobrla drobline z mize, teta pa umila kozico in žlice s snegom, ker je bilo nemogoče narediti gaz do izvira. Zjutraj ni bilo več.

Sneg je še naprej naletaval. Stric se je odpravil po zeleno hrastovo vejo, ki jo je na sveti večer položil na ogenj. Mati mu je dala torbo s pogačo, ki je bila spečena to jutro, steklenico vina in kos pršuta. Oče mu je prinesel sekirno in rokavice, ki so bile obelene nad ognjiščem.

Ko se je pred tem stric vrnil iz gozda, se je kadil. Iz njega je žvižgal nekakšen dim. Obraz je imel rdeč kot vino, ki ga je vzel s seboj. Debelejšo vejo je prislonil na desno stran vrat, tanjšo na levo. Iz torbe je stresal nekaj hrastovih lupin, kakršne smo mi, otroci, zbirali v mraku in jih razporejali okrog ognjišča, da bi se posušile in bi ogenj zjutraj prej vzplamenel. To s hrastovimi vejami mi ni bilo nikoli jasno in spraševal sem se, zakaj gre stric samo po nekaj hrastovih lupin in zakaj takrat vzame vino, pršut in pogačo.

Mračilo se je, ko je stric rekel, da je treba fižol spraviti ali pokriti z nečim, dokler ne raztrese slame. Teta Ikonija ga je snela z veriga in ga odnesla v veliko sobo.

To noč, tik pred božičem, je stric Jordan razprostrl slamo na istem mestu, kjer je stala miza, čez njo pa je položil vrečo, ki jo je kupil prejšnjo zimo od nekih trgovcev, ki so prihajali v naše mesto. Ustrelil smo se po stari navadi. Velika kozica je bila nekajkrat napolnjena s postnim fižolom. Mi, otroci, smo strli nekaj orehov in pojedli po eno jabolko iz vrta, ki ga je stric pred nekaj leti kupil od Izidorja. Po večerji je stric ukazal, da ne smemo ničesar pospraviti do jutra. Sneg ni prenehal, noč pa je bila hladnejša kot prejšnje. Ko smo šli spat, smo pustili vrata odprta, da je lahko toplota z ognjišča prodrla v sobo.

Dolgo nisem mogel zaspati. Gledal sem skozi odprta vrata kozico in žlice, ki so stale na vrči in katere je ogenj z ognjišča osvetljeval. Blizu ognjišča sta spala stric in teta, samo korak naprej pa oče in mati. Sneg je še naprej naletaval. Neprestano sem opazoval ognjišče in vrečo z žlicami in kozico. Od strahu nisem mogel zaspati, ker sem pričakoval, da se bo vsak trenutek hišna streha zrušila na nas. Stric in oče sta smrčala. Mati je stegnila roko čez očeta. Teta se ni premikala. Ogenj na ognjišču je začel tleti. Vstal sem in položil nova hrastova polena ter se vrnil na svoje ležišče. Enkrat sem hotel prebuditi Tio – da bi šla skidat sneg s strehe, vendar sem si premislil zaradi strica. Jasno je, zakaj.

Ker se je noč že iztekala, sem pričakoval, da bodo rogovci vsak čas začeli škripati. In res, slišal sem nekakšno šumotanje. Stric in oče sta mi zadnje čase zaupala nekatera moska opravila. V Metalicah sem slišal, da posekan hrast naprej malo zakrpa, in se šele nato z velikim bobnenjem zruši na druge hraste. Šumotanje, ki sem ga slišal, me je spomnilo na ta dogodek iz Metalic. Prvič v življenju sem pomislil, da bi ukral strica tako, da bi se pretvarjal, da sem bolan. Vsi se bodo zbudili in neko se bo spomnil, da je treba počistiti s strehe sneg, ki je neprestano naletaval. Šumotanje je povzročila a miš, ki se je približevala vrči z žlicami. Naša hiša je bila polna miši in pogosto sem jih videl, vendar ne tako. Najprej je povohala mojo žlico. Ker na njej nisem pustil niti trohice fižola, je nadaljevala pot do žlice strica Jordana in tete Ikonije. Slišal sem, da grize vrh žlice, ki je bil zaradi dolge uporabe oguljen. Kdo ve, koliko časa se je ob njej zamudila, jaz sem kmalu zaspal.

Ko sem se zbudil, sem videl, da vsi domači sedijo okrog ognjišča in molčijo. Stric je v rokah držal žlico, s katero sta jedla on in teta. Vrh žlice je odpadel. Teta je gledala v plamen, ki je lizal verige.

Predani se je Dikanu odkrnil vrh žlice, pa še danes živi – je rekel oče.

– Dikan je lažnivec – je rekel stric. – Njemu ničesar ne verjamem.

Sneg je prenehal padati.

Nisem vedel, o čem se pogovarjajo in zakaj tako opazujejo žlico, ki jo je miš prejšnjo noč grizla. Kakal sem, da pride naš vrač. Ko je prišel, ga je teta posla s pšenico. Nato je zabadal neko vejo v ogenj in nekaj govoril.

Ko so prazniki minili, je stric odnesel slamo iz hiše na njivo ter iz nje napravil velik krog s križem. V vrtni je ob vsako slivo zavezal snop.

To zimo sneg ni več padal. Dnevi so postali toplejši in ves sneg se je stopil. V nekaj mesecih je narava zaživila. Videti je bilo, da bo letina dobra.

In res, obrodilo je to leto, da smo komaj lahko pospravili. Pretežko delo je strica Jordana spravilo v posteljo. Ko smo še zadnjič kosili livado Oračo – nekoč smo se njivo orali – ga je prehodilo skozi pleče in zvalil se je na pokošeno travo. Na rokah smo ga prinesli do doma.

Neko noč so prišli sosede pogledat, če si je opomogel. Ko so se poslovlili, se je oče pogovarjal z njimi pred hišo. Povedal jim je, da so ob božiču našli njegovo žlico z odkrhnjenim vrhom.

Ne bo se reši – je rekel nekdo izmed njih.

Že dva tedna si stric ni opomogel. Svečo smo imeli v bližini, ostale stvari za pogreb pa pripravljene za vsak slučaj. Teta mi je prinašala najboljše jedi in železno žlico, ker smo takoj po božiču kupili ravno take, kot jih imajo meščani, vendar je le redko poskusil jesti. Polagala mu je tudi žganjeve obkladke na pleče. To poletje smo spali v senu nad hlevom in bilo nam je kot v perju. Le stric in teta sta spala v veliki sobi.

Ko se je nekega jutra dan delil od noči, nas je zbudil materin krik. Skočil sem senga hitel proti hiši. Videl sem, da se je zgodilo tisto, kar smo že nekaj tednov pričakovali. Pred vrati velike sobe me je počakal oče.

– Teta je umrla! Spusti živino in pelji s seboj ostale otroke – mi je rekel.

Teto Ikonijo smo pokopali naslednji dan. Stric Jordan je hodil za krsto do pokopališča, opirajoč se na palico. Obraz je imel trd, oči pa vodene. Teti se je glava premikala v levo in desno, ker se je voz tresel po neravni poti. Ruto je imela trdo zavezano okrog glavi.

Leto po njeni smrti se je stric oženil z neko debelo in škilavo vdovo iz sosednje vasi. S seboj je pripeljala dva otroka. Istega leta sta se tudi razšla. Oče Nestor je nad hlevom zgradil še eno nadstropje z dvema sobama. Stricu je ostala hiša z ognjiščem, veliko sobo in kletjo.

Poredko smo odhajali k stricu. Oče je imel glavno besedo v hiši.



III. Zoper opremitve — vpreganja

Tretji tok ljudskega prilaščanja je tisti, ki zadeva avtonomno organizacijo reprodukcijskih aparatov. Tu gre za problematiziranje ureditev, ki jih je zasnoval vladajoči razred in ki jih imajo prav tako za kulturno vpreganje, če že ne za neposredne vzvode družbenega nadzora. Ta vidik je navzoč tudi v drugih primerih, ki smo jih tukaj preiskovali.

Kot nadaljevanje italijanskega gibanja so zgled tega početja zasedbe in najemniške stavke iz leta 1971, zasedba dispanzerja San Basilio v rimskem primestju in njegova preobrazba v središče ljudskega zdravja. Tudi zasedbo Niewmarkta je spremljalo ustanavljanje kolektivnih ustanov: šol, delavnic, dvoran za sestanke, zelenih prostorov itn.

V Franciji so javne oblasti dobro razumele željo delavskega razreda po takih ureditvah prostora, ki ne bi bile ne normativne ne komercialne, temveč v neposrednem odnosu do njegovih družbenih potreb in ki bi jih upravljali prebivalci; tako so z zakonom določili kolektivne stanovanjske lokale ali „družbene kvadratne metre“. Toda duha zakona niso nikoli uresničili. Če že zgrade te slovite kvadratne metre za družbeno rabo, so zanje odgovorni upravitelji poslopij (O.H.L.M., stanovanjski podjetniki) ali mestna uprava; določitev uradno priznanih združenj, ki imajo vanje dostop, ali imenovanje specializiranih animatorjev cepi uporabnike na dobre in slabe.

Da bi se bojevali proti temu tipu manipulacije, ustanavljajo „divizije“ ustanove: jasli, zdravstvene centre, sestajališča itn. Nekatere obstajajo hkrati z normativnimi in prisiljevalnimi ustanovami oblasti, druge pa ustrezajo hote prezrtim potrebam. Tako je bila kot zadostitev potrebi po regrupiranju in solidiziranju priseljenih delavcev iz severnega primestja ustanovljena hiša ljudstva v Villeneuve-la-Garenne. To je poleg tega tudi najbolj razvit primer povezave med študenti in delavci.



DELA VSKKEGA

Militantje, ki so delali s priseljenimi delavci, in študentje arhitekture, so uporabili temelje gradbiščne barake, ki je stala med veliko stavbo in majhnim portugalskim barakarskim naseljem, ter leta 1970 zgradili hišo ljudstva. Njen namen je bil, da prebivalcem barakarskega naselja in priseljencev iz bližnjih primestij kraj za sestanjanje, kjer bi lahko imeli tečaje za opismenjevanje, administrativno pomoč, gledališče in ki bi lahko ob sredah rabilo za prenočevanje otrok. Prvi lokal je dopolnjevalo sanitarno jedro in umivalnica, ki sta bila namenjena prebivalcem barakarskega naselja. Študentje so s pomočjo posojil za praktična dela, ki so jih vzeli na Ecole des beaux-arts, kupili material; elemente ogrodja so zbrali zunaj gradbišča. Vse je bilo preračunano na to, da sile reda ne bi imele časa posredovati pred koncem gradnje. Militantje in študentje so zato izbrali podaljšani konec tedna za vse svete in delo opravili v treh dneh. Na gradbišču je delalo več kot sto študentov in militantov, od sobo et do ponedeljka so stavbo dobili, hiša ljudstva je bila pravočasno končana. Obiski sil reda in župana (R.I.) so minili brez posledic in kot so prividevali do njih ni prišlo med deli na gradbišču. Gradbišče je bilo za študente priložnost za praktičen pouk pod vodstvom prebivalcev barakarskega naselja, ki so bili večinoma gradbeni delavci, in s pomočjo stanovalcev iz soseske, ki so tudi sodelovali.

Hiša ljudstva v Villeneuve-la-Garenne je polno delovala osem mesecev, potem pa so jo na začetku nekega tedna zravnali z zemljo, da bi naredili prostor za cestno deteljico in z lažnim izgovorom, da gre za varnostne norme. Vse ta čas je bila hiša sestajališče in informacijski pripomoček priseljenih delavcev severnega primestja, katerim strog nadzor, ki so ga bili deležni na domovih, ni dopuščal, da bi se svobodno družili. Za prebivalce bližnjega barakarskega naselja pa je hiša pomenila tudi najnujnejšo sanitarno opremo.

Prišlo je še do drugih akcij te vrste. Poleg vala divjih jasli, ki jih je ustanavljalo študentsko gibanje po letu 1968, naj opomnimo še na noveše primere: militantje kulturne akcije z Dariom Fojem so zasedli Palazzino Liberty v Milanu, umetniki in drugi marginalci so zasedli klavnice. St. Marx na Dunaju in jih spremenili v Areno, središče kulturne dejavnosti in srečevališče.

Akcij te vrste je vsak dan več in s svojo ustreznostjo potrebam, brez komercialnih skrbi, z neposrednim in avtonomnim upravljanjem smešijo pretanjenе pripomočke, ki jih izdelujejo nova mesta ali „napredne“ mestne uprave: zlagana mestna središča, gladka ko televizijski zasloni glazirana kot ambalažni papir, v katerih pa se kakšen zružen odnos konkretizira le zaradi navzočnosti kakšnega prodajalca ali čuvaja.

Tok ljudskega prilaščanja prostora, ki je bilo doslej marginalizirano zaradi nezaupanja klasičnih aparatov delavskega razreda, moramo povezati s prostorskim načinom izražanja, ki odeva razredni boj prav tako kot zasedba tovarn ali revolucionarna praznovanja. Povsod ti boji pomenijo pojavitev nečesa novega, radikalno drugačnega od drugih bojev, so izraz proletarskih gibanj: „Storite kot mi, zasedite!“; „Danes hiše ... jutri mesto.“

MESTA

2.Od novih mest do rehabilitacije sosesk

I. Nove ideološke teme

Okolje in življenjski okvir

V času, ko se zdi, da lahko ljudski boji na področju bivanja, obogateni z zgodovinsko izkušnjo, dobe nov zagon, gre oblasti za to, da onemogoči vsako branje stvarnosti, ki bi lomilo pregrade, vzpostavljene med krajem produkcije in krajem bivanja. Tako že nekaj let v tehnokratskem besednjaku cvetita besedi okolje in življenjski okvir. Najprej skuša trepetajoča „avtokritika“ voditeljev vzpostaviti verjetnost poznejših izvajanj. Vsi glasno in jasno razkrinkavajo onesnaženje, soseske brez življenja, nehuman okvir velikih metropol itn. Toda ta kritika si s svojo obliko in vsebino prizadeva uveljaviti neki način mišljenja, neko percepcijo stvarnosti, iz katere je sama stvarnost izključena; nato, da pred realnost družbenoekonomskih spopadov postavi sliko kolektivne odgovornosti, ki naj bi kazala, da izvršuje buržoazno kritiko celota delavcev.

DO SOSSESKE

Zgodovina je prva žrtev tega početja. Kmet, ki ponosno obdeluje svoje polje v ritmu letnih časov, maskira prodiranje kapitalističnega načina produkcije v poljedelstvo, medtem ko Lionel Stoleru vidi v tem, „da Francozi prezirajo ročno delo“, enega od poglavitnih vzrokov slabih življenjskih razmer delavcev. Zgodovina, razrezana na kolobarje, je reducirana na niz klishejev, v katerih bi ljudstvo kaj lahko izgubilo kolektivni spomin, če bi boj ne bil močnejši od mitov o izgubljenih „zlatih dobah“. Človek s pogledom, uprtim v sijočo prihodnost, ki mu jo slikajo, ne bo več gledal k svojim nogam svoje današnje odtujenosti in zgodovine, ki jo nosi.

Ko je posameznik tako izkoreninjen, je na voljo za prenašanje novega bremena, ki mu ga bodo naložili. Kajti, kot pristavlja oblast, vsakdo je odgovoren za kakovost svojega okolja, zlasti priseljeni delavec, ki „ne zna uporabljati stanovanja“, delavec, ki se vozi na delo s starim motociklom, ki je „hrupen in slabo nastavljen“.

Nič ne bi koristilo, če bi tukaj nanizali citate, ki kažejo, kako vladajoča ideologija vsak dan znova načeneja te teme. Vsak dan so navzoče v tisku, radiu, na razglasih mnogih kampanj ministrstva za kakovost življenja. Izkoreninjeni, okrivljeni delavci so pripravljeni, kakor sodi oblast, da sprejmejo pojma okolje in življenjski okvir, ki jim ju predlagajo.

Toda pozor! Okolje ni čezmerno naraščanje mest v prid „industrijskega zagona“. Okvir življenja ni stanje strukturanth odnosov med krajem produkcije in krajem reprodukcije delovne sile. Za buržoazijo je okolje tisto, kar je (po definiciji) postavljeno „okrog“ in kar slabo skriva vsakdanjo realnost izkoriščanja. Oblast reducira zle posledice „prehitre rasti“ na prekruto simbolično tovarniško rešetko in na industrijski dim. Okvir življenja je udobje avtobusa in okrasitev zidu na drugi strani ulice, to je strah vzbujajoča navzočnost klošarjev in metrojskih posiljevalcev.

Izmerimo lahko, kaj je reduktivnega v teh temah. Ne gre na primer za to, da bi bilo vseeno, ali živimo z zelenico ali brez nje. Toda to, kar buržoazne ideologije okolja in življenjskega okvira hočejo, je regresija zavesti posameznikov s polja politične ekonomije, kjer se spopadajo družbene skupine, na polje „psihološkega“ in „čutnega“, kjer je posameznik omejen na samoto svojih želja ali bolje na podobo, ki mu jo o njih kažejo. Delavcem, ki sta jim dve stoletji izkoriščanja onemogočali produkcijo in upravljanje krajev, kjer poteka njihovo življenje, danes predlagajo, naj prevzamejo odgovornost za svojo degradacijo in ploskajo skrupalom, ki jih izdeluje oblast. Toda delavci preko svojega boja silovito uveljavljajo svojo edino kolektivno odgovornost: odgovornost za svojo emancipacijo in boj.

Neznano uporabnikovo kraljestvo

Tehnokratska ideologija je nasproti ljudskim bojem, ki zahtevajo nadzor nad vsebino in formiranjem prostora, izoblikovala koncept uporabnika. Prvi smoter tega koncepta je razrezanje posameznika na strogo neodvisne dele njega samega, opredeljene s specifičnimi dejavnostmi, ki jih domnevno opravljajo. Atomizirani človek, ki je postal uporabnik, je naključna spremenljivka, podrejena govoric take in take administracije, take in take oblasti. Brez vsake reference s totalnostjo svojega bitja, zlasti pa z družbeno skupino, ki vanjo sodi, je posameznik pošiljan od službe do službe, kakor ustreza potrebam tehnokratske analize. Predvsem gre za zanikanje obstajanja razrednega antagonizma, tako da bi lahko govorili samo še o „potrebah“ avtomobilista, ljubitelja kina ali športnika. V vsakdanji realnosti urbanega prostora je posameznik zvabljen k temu, da se premika od ene točke do druge po p ekinjeni črti: delo, prevoz, potrošnja, zelenice, družbeno središče itn.

Toda boji na fronti prostora se množijo in se čedalje bolj razvijajo. Normalno je bilo, da so politične stranke v svoj prid organizirale množično gibanje, ki je povzročilo tako plejado združenj (22 153 jih je bilo ustvarjenih na tem področju leta 1974). Polje je bilo odprto, kajti ti boji nimajo monopola jasnosti in zato, da bi branili tako različne reči, kot so ekologija, četrt ali pravice pešcev, ne dvomimo zmeraj o oblasti buržoazije: kadar delavski razred ne vodi akcije in opredeljuje gesel, tedaj igrajo odločilno vlogo pri usmerjanju in vodenju bojev srednji razredi, se pravi, drobna buržoazija.

„To je bila operacija „nasmeh uporabnikom“ s svojim govornim preoblikem. Politični razred se je obračal na gospoda vsakogar, se pravi, da se ni obračal na nikogar zares; govorjenje o uporabnikih, je govorjenje o abstraktnih entitetah, pri katerih je konkretno le to, da volijo. Izraz se seveda ne nanaša ne na priseljenega delavca ne na starca, ki crkuje v zavetišču, niti na kmeta, ki mu armada krade zemljo. Nanaša se na tistega, ki voli in troši. Še bolje! Ko politični razred govori o uporabnikih, ne govori uporabnikom, temveč njihovim predstavnikom.“

Obrāča se na te voditelje, ker so to elementi, ki delujejo med družbenimi plastmi, ki tvorijo nastavek volitev; ker utegnejo ti voditelji postati novi kadri in krajevni prenosniki, ki jih upravljanje krajev zahteva.“

Večina izmed njih kmalu zahteva samo to. Stališče „razsvetljenih“ mestnih uprav je pogosto v tem, da osredotočijo svoje intervencije na nekaj izbranih funkcionarjev združenj, te pa kot „pooblaščenе predstavnike“ kmalu prevzamejo sladkosti „poodliččenja“. V časih potegnejo s seboj na pota tega „odgovornega“ in „pragmatičnega“ stališča vse svoje združenje, kar jim omogoča, da jih redno sprejema župan, ki „z naklonjenostjo“ posluša njihove sramežljive želje. Tako je Rouenska mestna uprava nekega dne zahtevala od združenja najemnikov, naj se preobrazijo v „četrtni komite“, da bi preprečila vsako formiranje pravega komiteja, ki bi ji bil manj naklonjen. Predstavniki četrtnega komiteja Grammont tako vzdržujejo lastno policijo, da bi zagotovili monopol svojega predstavnštva in integriteto svojih zahtev (zlasti navzočnost policijskega komisariata, da bi jih ščitil pred ostalim delom prebivalstva četrti).

Tako operacija prestopa preprosto volilni okvir. Zapolniti hoče praznino, ki zija v verigi družbenega nadzora, tisto praznino, ki je zaradi nje Michel Poniatowski, ko je marca 1976 komentiral organiziranje milice, ki ga je opravil župan Sommedieuja, dejal: „Zasluga teh komunskih pobud (...) je,

projekta, katerega bistveni del mora ostati področje „kompetentnih tehnikov“ in „izvoljencev, ki predstavljajo ljudstvo“. Toda bistvo cilja Delmonovega poročila je drugje: ker v vsakem primeru obstaja oster zahtev in boj, je dobro biti obveščen o njihovih temah, da bi lahko bodi nadzorovali. Podani predlogi bi omogočili, da bi na vsakem področju izbrali „representativne“, zanesljive organizacije, ki so blizu oblasti, ter jim d relativno znatna finančna, administrativna in propagandna sredstva, da bi tem bolje kanalizirali energije.

II. Spektakel novih mest

Kot odgovor na stečaj politike sosesk je nastala politika novih mest. Le 1965 so se po napotilni shemi za ureditev pariške regije po pokroviteljstvu P. Delouvriera konkretizirala nova mesta. V pariški regiji to: Cergy, Evry, Saint-Quentin-en-Yvelines, Marne-la-Vallée, Melun-Senart; v provinci pa: Le Vaudreuil, L'Isle-d'Abeau, Lille-L'Estang-de-Berre. Od njih smo pozabili omeriti eno, in sicer tisto, uresničuje zasebno promocijo in ki je v ekonomskih okvirih tisto, ki najbolj „startalo“: Creteil — sad špekulacij velikih bank na kriompirjev poljih in megalomanije župana, ki je hotel uravnovesiti eno najsuhoparnejšo sosesk v pariški regiji.

Država tudi zdaj, kot je to počela tudi v politiki sosesk, ureja, toda drugi ravni: ali ta kontinuiteta, če odštejemo podobnost vlog, ne sega dlje? Kaj loči nova mesta od sosesk, njihovih neposrednih predhodnic?

Novo mesto, ki ga administrira sindikat komun, ki mu rabijo za oporo, pa ga je dejansko načrtovala in zgradila javna ustanova za urejanje (javni organizem), je super soseska, bogato obdarjena z opremo in zelo teoretično z delovnimi mesti. Prelom je potemtakem na formalni in „socialni“ ravni. Č naseljujejo soseske uporabniki, tedaj naseljujejo nova mesta animirani uporabniki. Družbeno animiranje in arhitekturna inovacija sta dejanski ključni besedi teh novih oblik bivališča.

Vsa nova politika temelji na ugotovitvi neuspeha sosesk. Na formalni ravni pa z monotonijo, s cinično berljivostjo množičnega pojava; na družbeni ravni pa z možnostjo za samostojno organiziranje obrobnihi prebivalcev. Soseske so prinesle velike mračne površine, primerne za nedopustna početja, tukaj sicer pomnožujejo zakonija, toda vsa so osvetljena a gornjo. Vsi trgovskega gigantizma mora kanalizirati prizadevanja in želje ... Ostane prostega časa prebivalcev je namenjen temu, da jih vodijo animatorji. T zelo jasno izraža Alain Boscher, evryjski župan, v svojem govoru ob odprti agore: „Nihče se ne more polastiti teh javnih krajev, da bi iz njih naredil nekaj svojega. Prav nasprotno, zelo različno občinstvo, ki bo, kot upam, njih navzoče, mora imeti možnost, da se prepozna v lastni različnosti pri spektaklov, ki bodo tu prikazovani ...“

Spektakel je pomemben. Novo mesto bi dejansko rado bilo urba spektakel, ki izvaja svoje reference iz starega mesta. Seveda je to kamuflaž spektakel, saj so monofunkcionalizacija, pomanjkanje delovnih mest, destrukturirajoča bližina prestolnice docela osiromašili njegov urba pomen. Kako narediti klavno življenje lepo za oko? S tem se ukvarja urbanisti, arhitekti, koloristi in oblikovalci, svoje poslanstvo pa izvršujejo očesom turista, ki ima občutek za slikovitost.

To skrb za okrasje najdemo nedotaknjeno in spremljano z večnimi sklicevanjem na stara mesta v govoru g. Drouona, tedanjega ministra za kulturo, ko je govoril o gradbenih materialih ob otvoritvi razstave novih mest: „Vsaj popravimo lahko njihovo notranjo žalost z barvo ali ratančnej s koloriranjem, ki je nekoč dajalo mestom njihov distinktivni značaj njihovo resnico, njihov čar.“ Ali ne gre za temi videzi za to, da bi naredili očarljivo „notranjo žalost“ prebivalcev? Nova mesta imajo za to proračunske animacijska kampanja, avdiovizualne ekipe, itn. To animacijo gledajo s prijaznim očesom veletrgovine, ki v njej upravičeno vidijo čisto naraščajo svojih prodaj.

Toda če odštejemo ta smoter, od kod tedaj to hotenje po raznolikosti, omejeni na vizualno? Zakaj ta novi stil, zakaj nova mesta? Revija Entrprisa podaja v dodatku o pariški regiji dober razlog za to: „Parizan je agresiven ob poskusih, da bi opredelili razloge njegove „socialnosti“ (...), je nastal misel, da bi ustvarili nova mesta, ki ne bi imela pomanjkljivosti zdajšnj aglomeracije in primestja.“

Dvomimo lahko, da so mesta odpravila te „pomanjkljivosti“; zato pa v strukturiranje prostora prispeva k odstranitvi asocialnosti in agresivnosti, tako zelo skrbi patronat.

(se nadaljuje)
prevedel Braco Rot

1919 – 1979
K 60-LETNICI KPJ, SKOJ, REVOLUCIONARNIH SINDIKATOV IN OB
DNEVU MEDNARODNEGA DELAVSKEGA GIBANJA

V času, ko so v Nemčiji, v Avstriji, na Bavarskem, Madžarskem in drugod po Evropi vstajale revolucionarne delavske množice, ko se je ruski proletarijat z Leninom na čelu še boril proti svetovni kontrarevoluciji, njegova revolucionarna ideja pa je že obkrožala svet, ko je na ruševinah prve svetovne vojne nastala država Srbov, Hrvatov in Slovencev, tedaj je v Beogradu, pod neposrednim vplivom vseh teh dogodkov, jugoslovanski proletarijat združil avantgardna jedra socialdemokratskih strank in socialističnega gibanja v socialistično delavsko partijo Jugoslavije (komunistov), zedinil revolucionarne sindikate in v Zagrebu ustanovil Zvezo komunistične mladine Jugoslavije, ki je sprejela program in statut SDPJ(k).

Leto 1919 bo tako ostalo zapisano ne le v zgodovini jugoslovanskega, ampak mednarodnega delavskega gibanja.

To je bil začetek organiziranja boja jugoslovanskega delavskega razreda, začetek, ki ni bil lahak, saj so ostanki socialdemokratskega reformizma še vedno ovirali revolucionarno delo komunistov in iz njihovih programov črtali najpomembnejša neresena vprašanja: nacionalno in kmečko. Toda komunistično, revolucionarno proletarsko jedro nove stranke se je prebilo ne le skozi socialdemokratski reformizem, ampak tudi skozi frakcijske boje znotraj partije, izognilo se je eksekucijam starojugoslovanske diktature, dogmatizmu kominterne in organiziralo in vodilo široko delavsko in ljudsko fronto, ki je z orožjem v rokah vrgla čez okope ne le fašistične zavojevalce, ampak tudi ekspropiirala ekspropiatorje.

Njena naloga pa s tem ni bila končana. V prizadevanju za izpolnitev zgodovinskega poslanstva proletariata – graditi družbo, v kateri bo svoboden razvoj slehernega pogoj za svoboden razvoj vseh, je stopila v prve vrste boja za delavsko samoupravljanje, kar je hkrati njena dolžnost do lastnega delavskega razreda in mednarodnega delavskega gibanja.

Uredništvo našega časopisa se je ob tem jubileju odločilo ponatisniti govor prvega sekretarja SDPJ (komunistov) Filipa Filipovića, ki ga je le-ta imel pred sodniki sodišča v Vukovaru dne ... To ni le svojevrsten dokument iz zgodovine delavskega gibanja, temveč so besede sekretarja Filipovića žive in aktualne v vseh obdobjih boja in dela naše partije, pa bodisi tedaj, ko govori o strategiji in taktiki komunistične partije, o njenem odnosu do ostalih strank v družbi ali ustanov buržuazne države ali pa, ko govori o odnosu komunističnih partij med seboj v zvezi s samostojnostjo in odgovornostjo vsake partije pred lastnim delavskim razredom.

To je tudi naš prispevek k dvigovanju proletarske razredne zavesti med študenti ljubljanske univerze.

Naj živi delavsko samoupravljanje!

FILIPOVIĆ



IZ OBRAMBE FILIPA FILIPOVIĆA NA VIDOVDANSKEM PROCESU

V aktu državnega tožila se pravi, da se moja krivda potrjuje z izjavo Stejića in z mojim priznanjem, da sem imel zveze s sovjetsko Madžarsko. Na prvih dveh zaslišanjih, pred policijskima uradnikoma Spiridonovičem in Kecićem, me Stejić ni obdolževal, ko pa so se začela zasliševanja ponoči, z vsemi brutalnimi sredstvi izsiljevanja, so se pričele tudi obdolžitve. V nekem zaslišanju Stejić trdi, da se je dva meseca po Obznani sporazumel z menoj o atentatu, druge pa pravi, da je bil ta sporazum dva meseca pred atentatom. Slišali ste, gospod sodnik, da sem bil dva meseca po Obznani na Dunaju na operaciji, to je vedela tudi policija, vendar ne popolnoma točno, pa je v naglici izsilila od Stejića tako priznanje. Ko se je izkazalo, da druga izpoved o sporazumu dva meseca pred atentatom ne ustreza resničnim dejstvom, so šli policijski vohuni na Dunaj in v Crikvenico, kjer so se prepričali, da med tem časom nisem bil v Beogradu; čez nekaj dni pa se pojavi skrivnostna seja z datumom 26. junij v Novem Sadu. Dokazal sem že, da sem bil tega dne v Beogradu.

Kar se tiče priznanja, ki mi ga vsiljuje obtožba nobenega priznanja ni bilo niti za Madžarsko niti za moje intimno poznanstvo s Stejićem. Preiskovalna sodnika Andželković in Vujić mi nista pustila, da bi dokazal svoj alibi in vso nesmiselnost obtožbe. Stalno sta me prepričevala, da me bodo kmalu spustili in priznavala, da nisem kriv.

Državna tožba tudi trdi, da smo osnovali ilegalne organizacije. Kot sekretar komunistične partije moram izraziti stališče našega programa in taktike.

Privrženci znanstvenega marksizma imamo stališče, da je družba sestavljena iz razredov, ki so v medsebojnem boju. Ta razredni boj je motor življenja in ustvarja vsebino zgodovine človeštva. Ob preučevanju zgodovine se bomo prepričali, da vsak razred, preden stopi na zgodovinski oder, poudarja svoj izdelani program in določeno taktiko. Brati program pomeni kazati, kako bo ta razred, ko bo prišel na oblast, organiziral svojo oblast in ekonomske in socialne odnose; taktika kaže, kako se bo doseglo oblast.

Vsi družbeni razredi, buržoazija, drobna buržoazija in proletarijat – fizični in umski delavci – se borijo za uresničitev svojega programa. To se običajno dogaja v revoluciji, kot kažejo primeri revolucije na Angleškem, v Franciji, v Nemčiji l. 1848 in v Rusiji 1905. V francoski revoluciji so se dvignili predstavniki kapitalizma proti fevdalizmu, da bi postavili kapitalistično družbo. V fevdalizmu je bilo sredstvo vladanja absolutizem, v kapitalistični družbi je sredstvo vladanja parlamentarizem.

Vsak razred, ki prihaja na oblast, mora ustvariti svojo politično organizacijo, ki ga lahko edina pripelje na oblast. Proletarijat se mora organizirati v samostojne politične stranke, mora imeti svoj program, svojo taktiko in mora se boriti za uresničevanje svojih idealov. To ni nič čudnega. Delavski razred ustanovi komunistično partijo, da bi lahko privatno lastnino, to glavno značilnost kapitalistične družbe, spremenil v splošno lastnino. Da se lahko to izvede, morajo biti množice pripravljene za to veliko preobrazbo, ki je ne more izpeljati peščka ljudi in ne čez noč.

Ob ustanovitvi komunistične partije delavski razred nima iluzij, da bo z enim dejanjem, prevratom uresničil svoj cilj.

Prva dolžnost komunistične partije je, da proletariatu razlaga njegovo veliko poslanstvo v družbi in pogoje za socialno revolucijo. Tudi naša komunistična partija je poudarila svoj program in vi ste ga tukaj brali. Iz njega je jasno razvidno, kako si predstavljamo organizacijo države in proizvodnje. Ko pravimo, da smo usmerjeni k osvajanju oblasti, to pomeni, da lahko šele takrat, ko pridemo na oblast, poskrbimo za organiziranje proizvodnje.

V našem programu smo jasno povedali, za kaj se borimo. Takoj se vidi, da naš program vleče demokracijsko črto med nami in ostalimi strankami. Dokler je v kapitalistični družbi parlamentarizem sredstvo vladanja, je naše sredstvo diktatura proletariata v obliki delavskih, kmečkih in vojaških svetov – svetov. Ta demokracijska črta nas loči tudi od socialpatriotov, ker mi od parlamentarizma ne pričakujemo ničesar.

Tako si predstavljamo organizacijo državnega aparata. Vendar to ne pomeni, da se lahko takoj uresniči.

Iz našega programa ste videli, da se ne borimo proti osebnosti, ampak proti zastarelim zgodovinskim ustanovam in da proletarska revolucija ni obupen poskus manjšine željne oblasti. Zavedamo se, da v družbi ne živijo samo delavci, ampak tudi kmetje, drobni lastniki, intelektualci in da ljudje ne morejo biti z nami čez noč, zato mislimo, da ne bomo prevzeli oblasti, dokler se večina proletarskih in ostalih množic jasno in nedvoumno ne odloči za naš program, cilj in bojna sredstva.

Nemogoče je uresničiti tako pomemben program brez intelektualcev, brez kvalificiranih delavcev, brez kmetov. Potrebujemo milijone delavcev ne samo za uresničenje oblasti, ampak tudi za organiziranje proizvodnje, za socializacijo trgovine.

Naši veliki učitelji so rekli, da je osvoboditev delavcev delo samih delavcev. To veliko zgodovinsko poslanstvo lahko izvedejo samo delavci, zgodovina jih je za to poklicala.

Med buržoaznimi in proletarskimi revolucijami je nedvomna razlika. Medtem ko so stare revolucije samo odstranjevale vse, kar je zaviralo novi red, se mora tukaj ustvariti, socializirati trgovino in proizvodnjo, zaščiti in zavarovati delavca, umske in fizične, izvršiti velika ekonomska in socialna preobrazba. V našem programu smo govorili: „Proletarijat kot razred, ki mora izpeljati veliko družbeno preobrazbo, je razred, ki je stoletja živel v gospodarski in politični podrejenosti kapitalizmu; v težkih in dolgh bojih najde svojo pot in se začne zavedati svojih nalog.“ Zato se mora proletarijat organizirati, omikati, disciplinirati za to preobrazbo. Zato smo tudi povedali v našem programu, da sta „organiziranje proletarskih množic in propagandna partijskega programa prvi neposredni partijski nalogi“.

Pred vukovarskim kongresom in po njem smo bili usmerjeni k organiziranju množic. Zgodovina nas uči, da so imeli najmanj žrtev tisti konflikti, v katerih so bile stranke organizirane za boj. V začetku se uporablja orožje kritike, pozneje kritika orožja.

Tudi dokler smo v okviru kapitalistične družbe, ni vseeno, kakšen bo režim, ali bo režim biča, korobača ali kolikor toliko sprejemljiv režim. Poudarjali smo pravico zborovanja in združevanja, pravico štrajka, svobodo tiska itd. in tudi sredstva za izobraževanje in razsvetljevanje delavskih množic. „Proletarijat se organizira še v okviru kapitalistične družbe, vzgaja in bori z izkoriščanjem političnih pravic in svobode in bori se zanje. Pravica zborovanj, združevanj in štrajka, svoboda tiska in govora in politični vpliv ljudskih množic v državi – so sredstva, ki jih izkorišča proletarijat, da se organizira v razred, vzgaja in bori vedno bolj načrtno.“

Nismo politični otroci. Vemo, da je politika večšina. Ni lahko voditi osvobodilni boj. Toda ta boj ima etape – tudi naš. V vsaki etapi poudarjamo določene zahteve. Učimo se iz izkušenj drugih revolucij, upoštevamo vse, kar se v njih dogaja, ker se nič ne more določati v skladu z željami, ampak na osnovi dejanskih moči.

Vsaka politična stranka, ki hoče uresničiti svoj program, mora poudarjati tudi aktualne zahteve, s katerimi potegne v politično življenje večje množice. Zato vedno analiziramo politično in gospodarsko situacijo, v analizi najdemo borbene parole in potem iščemo sredstva, se organiziramo, da te parole spremenimo v življenje. Pri nas ni politike va banque – ali sovjetska republika ali nič.

Poudaril bom nekatere naše aktualne parole, da bi pobil tezo državnega tožila. Najprej vprašanje narodne enotnosti. Glede tega se nam očita veleizdaja. Kdor je bral našo literaturo, ve, da smo še l. 1910, ko buržoazija ni še niti pomislila na to, na balkanski socialistični konferenci prišli na dan z resolucijo, v kateri smo poudarili potrebo jugoslovanske narodne enotnosti. Ko je prišlo do združenja, smo rekli, da morajo množice občutiti koristi združitve, to pa je možno le, če se srbska ustava takoj razširi po celi Jugoslaviji 183, če se reši agrarno vprašanje in kmetje dobijo zemljo brezplačno od bogov in veleposestnikov, če ljudstvo občuti svobodo tiska, zborovanj itd. Vedno smo govorili, zato tudi v vukovarskem manifestu, da bo KP ostala na braniku narodne enotnosti. Za nas to niso prazne fraze. Prvi smo v svojih političnih, prosvetnih in ekonomskih organizacijah uveljavili najpopolnejšo enotnost. Toda zahtevali smo, da se enotnost ne sme uveljaviti z udarci, ampak s kulturnimi sredstvi. Rekli smo, da naj si državotvorni elementi že vbijejo v glavo, da se bliža plebiscit na Koroškem, že vnaprej smo povedali, da bo tam ljudstvo glasovalo za Avstrijo, ne pa za Jugoslavijo. 186 Znano je, kdo je izpeljal ta plebiscit, toda krivci niso klicani na odgovornost.

V našem boju smo ustvarjali in množili svoje organizacije.

Po vojni je gospodarska kriza poslabšala položaj delavcev. Nastal je gospodarski kaos, špekulacija, neomejena ropanja. S statistiko v roki smo dokazovali, da se je življenje podražilo desetkrat in da so se plače povečale le šestkrat. Ta odnos med draginjo življenja in dnino je bil največji motor za štrajke in potisk delavcev v sindikate, da bi z njimi dosegel popravilo položaja. Bojevali smo se za pravico do štrajka, za osemurni delavnik, proti draginji. Veliki štrajki železničarjev, rudarjev in delavcev drugih poklicev so vodeni z ekonomskimi parolami.

Govorili smo o valutnem kaosu, rekli smo, da se to vprašanje lahko reši, toda zahtevali smo, da se zasežejo vsi vojni dobčki ... Branilec D. Vasić: Zato so vas tudi ujele!

Filipović: – Poudarjali smo potrebo pravične in radikalne rešitve agrarnega vprašanja, ker se s tem ne bi le zadovoljile množice siromašnih kmetov, ampak bi bila tudi prehrana v mestih boljša. Danes je zaradi neresenega agrarnega vprašanja veliko zemlje neobdelane, in namesto da bi kot agrarna država izvažali sladkor in moko, moramo še moko uvažati iz Romunije.

Zahtevali smo svobodo tiska, ker je le tako mogoče širiti tisk, ustanavljati knjižnice in razsvetljevati množice, in zahtevali smo, da se srbski zakon o tisku razširi po celi Jugoslaviji.

V odnosu do stanovanjske krize smo vedno branili interese najemnikov proti interesom lastnikov. Ukvarjali smo se z ustanovitvijo kooperative potrošnikov, da bi lažje prenesli draginjo in da bi delavci z delom v kooperativah pridobivali sposobnosti in izkušnje, ki so jim potrebne za poznejšo socializacijo proizvodnje.

Že od prvega dne po združitvi smo zahtevali, da se skliče ustavotvorna skupščina, čeprav parlament ni sredstvo našega vladanja, prizadevali smo si, da bi čim več naših predstavnikov vstopilo v občine in parlament, da bi ublažili revščino, nezadovoljnost ljudskih množic in da bi ljudstvo z druge strani Save dobilo bolj svobodno miselno ustavo. Na številnih mitingih in zborovanjih smo zahtevali, da se takoj razpusti samojmenovano začasno narodno predstavništvo in da se skliče Konstituanta. 187

Da smo izkoriščali parlamentarizem, dokazuje tudi naš izdelani komunalni program in naša udeležba na občinskih volitvah v Zagrebu, Srbiji in Makedoniji. Toda čeprav smo dobili večino, so nas z žandarskimi bajoneti vrgli iz zagrebške in beograjske občine in še iz mnogih drugih. Tisti, ki so to napravili in postavili regentske uprave, so pokazali, da uporabljajo teror in

prevaro. Potem smo se podali v volilni boj 188 za Konstituanto in dobili 200.000 glasov in 59 poslanskih mandatov.

Poudarjali smo tudi geslo boja proti Horthyjevemu režimu, belemu terorju na Madžarskem 189 in parolo mirnih in prijateljskih odnosov s sovjetsko Rusijo. Še leta 1919 smo z dvodnevним generalnim štrajkom zahtevali, da se ne intervenira proti sovjetski Madžarski in proti sovjetski Rusiji, še tedaj smo razglašali načelo, ki je danes osnova ženevske konference: nevmešavanje v ruske zadeve.

Bojevali smo se proti vojnim avanturam v Albaniji. Proklamirali smo bojkot Horthyjeve Madžarske, da bi ji onemogočili preskrbovanje, da bi zrušili njen teroristični režim. Nismo branili Horthyjeve Madžarske, ampak smo bili njeni rušilci.

Naš zadnji akt je resolucija plenarnega zasedanja centralnega partijskega sveta junija 1921. 190 Iz nje se najbolje vidi, da vodimo praktično politiko in da v skladu s situacijo vedno poudarjamo praktične parole. Obstajajo pomembnejše parole, za katere se borimo v kapitalistični družbi, katere pa se poudarjajo samo, kadar smo dovolj močni, da prisilimo vladajoči razred, da jih izvede. Take parole so: kontrola proizvodnje, delovna obveznost, odstranitev trgovske vojne, nacionalizacija bank.

Ni res, da je naše stališče: „Kolikor hušje, toliko bolje.“ Vemo, da reakcija ovira naš boj. Ni nam vseeno, ali bo na oblasti Svetozar Pribičević ali poljedeljska stranka, ni nam vseeno, ali je ali ni pravice zborovanja, združevanja in tiska za vse.

V tožbi se nam očita, da še vedno pripadamo tretji Internacionali. Vedno smo govorili: kot se združuje svetovna buržoazija in kot ima svoj vrhovni svet v Parizu 191 tako imajo tudi proletarci pravico do svoje internacionalne organizacije v Moskvi, ki se bori za zlom kapitalizma in za ustanovitev svetovne federacije sovjetskih republik. To pravico internacionalne delavske skupnosti priznavajo vse države razen Horthyjeve Madžarske in Jugoslavije. Ko je bil zadnji kongres Internacionalne v Moskvi, so dale vse države potne liste delegatom komunističnih partij, Češkoslovaška je dala potne liste 40 delegatom, Italija pa je dala posebni vagon delegatom italijanskega proletariata. Samo našim predstavnikom se je slabo godilo, ker so jih po povratku pretepli, kot so pretepli do smrti sloves Manojlovića, udarjajoč ga v trebuh. Ali bo Mita Biftek stolkel tudi Spalajkovića, ko bo šel v Ženevo?

Nam pa pravijo: „Zakaj vam Moskva ukazuje, da dvignite v Jugoslaviji oboroženo vstajo!“ To ni resnica. Moskva ne more nikomur dajati takih ukazov. Zato tudi gredo na kongres Internacionalne delegati vseh držav, da se sporazumejo o stvareh, ki veljajo za vse komunistične partije. Tisti v Moskvi niso neumni, da bi izdali take ukaze, ker če bi se revolucije dvigale kar na povelje, potem bi povsod proklamirali vstaje in sovjetske republike. Samo internacionalni kongresi dajo direktive komunističnim partijam.

Za dokaz, da takih ukazov iz Moskve ne more biti, Filipović citira iz svoje knjige „Partija, sindikati in sovjeti“ mesto, kjer Radek govori proti pučizmu. Temu je Filipović v svoji knjigi dodal komentar, ki je še posebno poudarjen: „Komunistična politika ni kopija v Moskvi iznašlih in patentiranih načel, njeno bistvo je vodenje revolucionarnega boja množic, za katerega so pogoji v vsaki državi različni.“

Sveda to ni tako, da Moskva ukazuje, mi pa slepo izpolnjujemo. Vse to govori proti buržoazni tezi, da smo mi kri in plenitve, in to po ukazu iz Moskve.

Pravi se, da je zaradi te nevarnosti izdana Obznana. Statistika volitev pravi, da so stranke, ki sestavljajo vlado, dobile na volitvah 753.718 glasov, skupaj z muslimani, ki so šele kasneje prišli v vlado, da pa je opozicija dobila 823.507 glasov. S temi številkami je pojasnjeno, zakaj je izdana Obznana. Ob tej priložnosti se je govorilo o naših podzemnih telefonih, o podzemnih magazinih, o prevratu. Vse to je napravljeno z namenom, da se na silo uduši opozicija. Toda velika gibanja se ne zadušijo z vohuni in nasiljem. Zgodovina ne dopušča, da se iz nje norčuje.

Krivilo so nas tudi za padec dinarja in slab promet. Eno leto KP ne obstaja. Ali se je sedaj dinar dvignil? Ali je promet boljši? Je boljši izvoz? Kaj ne uvažamo moke iz Romunije in sladkorja iz Češke? Ti primeri zadoščajo, da se vidi, da ne more iti naprej s pretepi in silo.

Filipović potem govori o nesmislu podtikovanja letakov iz leta 1919 z podpisom „jugoslovanska komunistična stranka“ komunistični partij, o nesmislu sporočila dunajskega poslanstva, v katerem se govori o ukazu „Cezvičanje“, da naj se osnujejo teroristične organizacije 192. Zakaj g. Ljubiša Lazarević ni obvestil sodišče, o tem, kar je našel v podzemnem magazinu orožje v ulici kralja Aleksandra št. 16? Samo poročilo dr. Aleksandra je pobilo vso vsebino tega poročila dunajskega poslanstva.

Nazadnje Filipović govori o samem sebi. Med vojno je bil aretiran v Asahu, kasneje konfiniran na Dunaju. Družil se je z Rusi, med katerimi je imel znanje, ker je bil prej osem let profesor v Moskvi. Vendar ga dunajska policija ni obtoževala veleizdaje, čeprav je iz Dunaja pošiljal članke za „Glas svobode“ v Sarajevu. Današnji „državotvorni“ elementi niso hoteli niti vstopiti v našo slovansko organizacijo na Dunaju. Filipović je dal češkemu poslancem material za interpelacijo o stanju pod bolgarsko okupacijo, potem je izposloval, da poleg Rusov tudi naši ujetniki dobivajo hrano in denarno pomoč. Po neki demonstraciji je preganjan zaradi veleizdaje, zdaj v Jugoslaviji pa je spet veleizdajalec.

Po našem globokem prepričanju – končuje Filipović – smo delali v interesu delovnega ljudstva iz za uresničitev našega ideala. Nosim vso odgovornost za naše delo, ki se je vedno gibalo v okviru programa, statuta in taktike komunistične partije.

Opombe:

183 Sodni proces proti Spasojetu Stejiću zaradi poskusa atentata na regenta Aleksandra Karađorđevića (izvršenega 29. 6. 1921) in tudi proti voditeljstvu KPJ, obtoženega za soudeležbo pri organiziranju in izvršitvi atentata, je imel cilj diskreditirati KPJ v očeh javnosti kot teroristično organizacijo. Čeprav to sodelovanje na sojenju ni dokazano, so nekateri voditelji CK KPJ obsojeni na zaporne kazni dveh let. Spasoje Stejić je obsojen na smrt, Lajoš Čaki pa na 20 let težke ječe.

184 Drugi kongres KPJ, znan kot vukovarski kongres, je bil od 20. do 25. junija 1920. Prisotnih je bilo 374 delegatov. V tem času je bilo število članov partije okrog 60.000 in število članov sindikata okrog 250.000. Glavne točke dnevnega reda so bile: 1. poročilo o delu, 2. program partije, 3. politična situacija in taktika, 4. statut partije. Na kongresu je prišlo do ostrih razhajanj med levčarsko večino in centrumaško manjšino. Predlogi manjšine so ovrženi z absolutno večino glasov. Kongres je sprejel pogoje za pripadnost partije Tretji internacionali in revolucionarni program, ki je postavil pred KPJ naloge, da se bori za cilje: 1. sovjetsko republiko, 2. narodno in rdečo vojsko, 3. ekspropiacijo in socializacijo proizvodnje in trgovine, 4. zaščito dela, 5. revizicijo zgradb in stanovanj, 6. narodno zdravje, 7. obvezno in znanstveno vzgajanje mladine obeh spolov, 8. ločitev cerkve od države, 9. odpravljanje državnih dolgov. Čeprav je vukovarski proces pomenil zmago revolucionarnih načel, se KPJ še ni popolnoma osvobodila določenih socialdemokratskih nazorov. Tako se v partijskem programu ne omenja narodnega vprašanja, najbolj zapletenega vprašanja v državi. V kongresni resoluciji se o politični situaciji in nalogah KPJ v pogledu narodnega vprašanja pravi, da bo „KPJ ostala na braniku narodne enotnosti“ – Kar se je skladalo tudi s stališči velikosrbske buržoazije.

V statutu, sprejetem na kongresu, je poudarjeno, da je KPJ član komunistične Internacionalne in da je njen cilj, da z nespravljivim razrednim bojem in diktaturo proletariata osvobodi delovno ljudstvo in ga uvede v komunistično družbo. Čeprav je ta statut pomenil velik napredek v primeri s statutom, sprejetim na kongresu združenja, v smislu graditve partije na revolucionarnih osnovah – v njem še vedno prevladujejo principi statuta druge Internacionalne (teritorialni princip organiziranja partije, zastopniški odnos med partijo in sindikati itd.).

Kongres se je odločil, da spremeni naziv partije iz SRPJ v KPJ in je izvolil centralni partijski svet z 31 člani, od katerih ni bil niti eden centrumašč.

185 Pred vidovdansko ustavo je vlada kraljevine SHD v svoji zakonodajni izvršni dejavnosti uporabljala določila srbske ustave. V tem smislu je bila javnost te ustave razširjena na ostale dele Jugoslavije. Ta razširitev se je edvsem nanašala na položaj dinastije v sistemu organov oblasti v državi, tem pa na ustanovo tako imenovanih kvalificiranih poslancev, ki je bila edvidena tudi v novem volilnem zakonu 3. 9. 1920, na obveznost poslancev, da se pred začetkom — dela skupščine zaprisežejo kralju itd.

186 Plebiscit na Koroškem — po določilih saint-germainse pogodbe o miru z Avstrijo (čl. 49-52) je predvideno, da se skliče prebivalstvo s področja Celovca, da se z glasovanjem opredeli za državo, h kateri se želi priključiti. Za izvedbo tega je celo področje razdeljeno na dve coni: prva na jugu (cona A) in druga na severu (cona B). Predvideno je, da se zapovedano asovanje izpelje najprej v coni A in nato v coni B, z omejitvijo, da v coni B glasovanja, če se ljudstvo v coni A odloči za Avstrijo. Glede na to, da se je 9. 10. 1920, zahvaljujoč denacionalizatorski politiki Nemčije in vešce stvarjenim conam, večina prebivalstva v coni A odločila za Avstrijo, je to lo področje pripadlo Avstriji, čeprav so tu živele strnjene slovenske kupine.

187 Začasno narodno predstavništvo je tvorjeno na osnovi rvidedembskega akta (1918) vlade kraljevine SHS z nalogo, da začasno polnjuje funkcije narodnega parlamenta. Sestavljeno je bilo iz 296 članov — predstavnikov vseh pokrajin, političnih strank in skupin (razen HRSS, ki i zavrnila sodelovanje). Člani začasnega narodnega predstavništva niso bili oljeni neposredno od ljudstva, ampak jih je določila srbska narodna kupščina, črnogorska narodna skupščina, vojvodinska narodna skupščina ikupaj 120 poslancev; v Makedoniji so bili izvoljeni po okrožjih (24 oslancev), v drugih pokrajinah pa so jih izbrali lokalni medstrankarski dbori (skupaj 152 poslancev).

Začasno gospodarsko predstavništvo je delalo od 1. 3. 1919 do 12. 12. 920. Prineslo je množico zakonov, med njimi tudi volilni zakon za stavotvorno skupščino.

188 Volitve za ustavotvorno skupščino (Konstituanto) so bile 28. 11. 920. Na njih so dobili komunisti 198.473 glasov, od tega 50.383 v sbiji; v zni Srbiji (danasnji Makedoniji) 49.459; na Hraskem 31.281; v Bosni 8.074; v Sloveniji 16.376; v Vojvodini 13.955; v Crni gori 10.869; v Dalmaciji 8.074. KPJ je dobila 58 poslancev: 18 v Makedoniji; 14 v Srbiji; 7 na Hraskem; 5 v Vojvodini; 4 v Sloveniji; 4 v Crni gori; 4 v Bosni in 2 v Dalmaciji.

189 Horthyjev režim belega terorja na Madžarskem je bil kontrarevolucionarni profasistični režim, uveden leta 1920 po porazu socialistične revolucije Bele Kuna. Na čelu režima je bil HORTHY DE NAGYBAXYA Miklos, madžarski admiral in državnik, proglašen za kraljevskega regenta na Madžarskem. Režim se je odlikoval z neverjetno astriro in likvidaciji vsega socialističnega in naprednega. V času terorja je bilo abitih več deset tisoč ljudi.

190 Preko komunističnega poslanskega kluba v narodni skupščini je partijski svet KPJ 30. junija izjavil, da nima ničesar skupnega z neuspehim atentatom, ki ga je 29. junija izvedel Spasije Stejić na regenta Aleksandra.

191 Vrhovni svet — organ mirovne konference v Parizu (1919—1920) — Prvotno je sestavljen iz 10 članov (svet deseterice) — po dva predstavnika iz ZDA, Velike Britanije, Francije, Italije in Japonske. Ze 24. 12. 1919 se je svet deseterice spremenil v svet četverice (WILSON, LEMANCEAV, LLOYD GEORGE, ORLANDO). Ta četverica, pogosto pa tudi trojica (brez ORLANDA) je suvereno prinašala odloke o vseh vprašanjih, ki so se reševala na mirovni konferenci.

192 Crezvičajka—Čeka — okrajsava za izredno komisijo za zatiranje kontrarevolucije, politična policija ustanovljena v SSSR po oktobrski revoluciji; reorganizirana leta 1922 v GPU (glavna politična uprava); leta 1926 v NKNV (narodni komisarjat notranjih delov); 1946 v MND (ministrstvo notranjih delov).



GLASILO SZDL 'DELO' IN NJEGOVI SOCIALNI PADARJI

Tekoči trak in njegova tretja izmena

Socialistična revolucija ni nekaj, do česar lahko pride „samo iz sebe“, ampak se lahko in se razvije iz kapitalizma kot svoje podlage. „Ostanki stare družbe“, o katerih govorimo v naši prehodni družbi, temeljijo prav tu, v kapitalističnem načinu produkcije, ki ga pri nas odpravljamo po poti podružbljanja celotnega procesa družbene produkcije. Ti „ostanki“ seveda ne obstoje najprej kot taki in sami zase, da bi jim potem lahko proletarijat postavil nasproti svoje organizirane sile; ne, ti „ostanki“ so sestavni (neredko tudi prevladujoči) del odnosov v produkciji in produkcijskega načina, so del totalitete odnosov, v kateri žive nosilci produkcije med seboj — družbe.

Produkcijske sile (v našem primeru stroji, o katerih bo v tem članku poleg drugega največ napisano) tudi niso nekaj, kar je zunaj te totalitete, nasprotno so njen sestavljajoči del, ki je bistveno podrejen produkcijskim odnosom. Ze Karl Marx je v Kapitalu dokazal, da je uporaba različnih produkcijskih sil le materialna in zgodovinska eksistenca različnih produkcijskih odnosov. In če so za produkcijske odnose pri nas že uvodoma dejali, da je njihov določujoči element dvojen, potem moramo to še toliko bolj reči za produkcijske sile v našem „združenem delu“. Diktat kapitala, ki si je podredil svet v njegovi vseobsežnosti na eni strani in „podedovani ostanki stare družbe“, o katerih smo že govorili, vtiskajo svoj pečat produkcijskim silam, ki ga boj za delavsko samoupravljanje še ni uspel popolnoma izbrisati, kajti strojni sistem produkcije ne le, da nam je ostal, ampak se tudi naprej razvija.

Strojni sistem produkcije je nastal na določeni stopnji razvoja produktivnih sil dela, ki so sestavni del nastanka in razvoja kapitalističnih produkcijskih odnosov. Naloga strojev je bila in je tudi v naši družbi ostala ta, da povenijo produkcijo blaga in s tem blago samo s tem, da daljšajo delovni dan, ki pa ga stalen in v način produkcije vpet razredni boj delavskega razreda vedno znova omejuje, dokler ne izbori zakonito skrajšan delovni dan. To izzove protiidarec — intenziviranje dela s tem, da je delavec prisiljen v krajšem času proizvesti več. To pomeni tudi tekoči trak, ki ga poznajo naši delavci v prvih, drugih in tretjih izmenah v temeljnih organizacijah združenega dela. Kakšno je delo na teh strojih, najbrž ni potrebno posebej razlagati, ali pa? Enolično, puščobno in vedno po istem kopitu ponavljajoče se opravilo delavcu dela ne lajša (kakor bi kdo lahko zmotno mislil), pač pa ga celo otežuje, ...ker ne odvzema delavcu dela, pač pa njegovemu delu vsebino“.1 Umske sile produkcijskega procesa se prav v veliki industriji, ki temelji na strojnem sistemu, dokončno ločijo od fizičnega dela, delavce podredijo enoličnemu gibanju stroja, napravijo ga za privesek avtomata, ki ...nastopa med delovnim procesom nasproti delavcu kot kapital, kot mrtvo delo,

ki obvladuje živo delovno silo in jo izžema.“2

V določanju osnovne zgradbe „združenega dela“ nikakor ne moremo mimo teh, še vedno prisotnih in določujočih v produkciji, še posebej pa je njino, da jih s ciljem njihovega odpravljanja spozna in oceni organiziran proletarijat. Zato ne smemo dopustiti, da se prav te še vedno eksistirajoče odnose podrejenosti in izkoriščanja mistificira in se samo iz dejstva, da so prisotni tudi v naši socialistični družbi, izpeljuje zaključke o „normalnosti, indiferentnosti ali celo naprednosti“ teh odnosov.3 Kajti če se izhaja iz takih odnosov, potem je istost teh izkoriščevalskih, v bistvu kapitalističnih odnosov in odnosov sploh videti sama po sebi razumljiva, nekaj, kar je lahko le tako, kot je in upirati se proti temu pomeni biti „proti-državno“ ali še huje „proti-družbeno“ nastojen.

Toda če nekdo (ta nekdo je občan M. S.) skrajno posmehljivo in porogljivo in kar tako napiše članek o dogodku v tretji od izmen za tekočim trakom v papirnici Količevo in povrh vsega ta članek „žegna“ še odgovorni urednik glasila SZDL Delo v torkovi izdaji dne 17. 4. 1979 na strani 12, potem se moramo resno vprašati o meri komunistične zavesti, ki jo premorejo v tej časopisni hiši.

Občan, ki se je pod svoj članek „Predrag spanec“ podpisal z M. S., z neprikrito ironičnostjo, lahko bi rekel s strastjo javnega denuncianta, opisuje dogodek, ki se je pripetil malo po polnoči dne 17. 4. 1979, ko sta delavca, ki delata v tretji izmeni za tekočim trakom (ki mu tudi dejstvo, da je nov in najmodernejši v Evropi ne more odvzeti njegove podrejenosti in izžemajoče funkcije, ampak jo kvečjemu še potencira) zaspala. Odpadni material se je na tekočem traku nakopičil v takih količinah, da ga potem, ko sta se zbudila, nista mogla odstraniti in sta, ustavljajoč trak, (namerno ali pomotoma) pritisnila na gumb, ki je ustavil celoten pogon. Občan M. S., ki je za dogodek izvedel očitno iz poročil varuhov javnega reda, si je (in bralcem) dogodek po svoje razložil.

Ne le, da delavca imenuje kar „fanta“, ki sta najbrž „izčrpana“ (zadnje navednice so občanove), tudi o njunem delu govori kot o „garanju“ (zadnje navednice so občanove), ki da ga jima je bilo „kmalu dovolj.“ S tem očitno podtika delavcema lenobo, kar zelo zvito celo še podkrepi s podatkom o imenu tega „fanta“, ki mu je menda (citiram) „prišlo do vrha glave in je pritisnil na določeni gumb“. Imenuje ga namreč Sadrija M. in ni slučajno, da je občan ime v celoti izpisal, kajti tako bo vsak dobro vzgojeni Slovenec zlahka spoznal te nepridiprave, kar bi mu bilo zgolj ob navajanju inicialk onemogočeno. Ta Sadrija je poleg tega, da je navaden delavec še — Bosanec!!

Toda občan M. S. še vedno ni zadovoljen — na koncu se gre še socialno padarstvo in Sadriji podtakne

še „slabe živce in besnelost“, ki da sta vzrok njegovemu dejanju. Da, pošljimo ga k zdravniku!! Sele potem je zanj, občana in Slovenca M. S. članek napisan; povedal je vse, kar je imel povedati, tudi podatek o višini škode je pripisan. S tistim „drugim“ pa se občan in Slovenec M. S. ne ukvarja — on ne piše o tekočem traku in njegovem vplivu na delavca, ne piše o pogojih dela delavcev, o nočnih izmenah, o utrujenosti, izčrpanosti (razen v navednicah) delavcev in delavk, ne piše o imigrantskih delavcih, o nič kolikih, le Hasanah, Jusufih in Sadrijah, ampak tudi o Jožetih itd. (kar sploh ni pomembno, razen če so zaradi nacionalne pripadnosti še bolj izkoriščani), ki jim naložbe kapitala vsak dan znova tlakujejo nove poti in rešujejo njihovo „stanovanjsko vprašanje“, on o tem ne piše. On ne piše o vsem tem, kar stoji na poti boju za delavsko samoupravljanje. To se njega ne tiče, ker pri Delu te zadeve ločujejo — na strani KRONIKA je kriminal!! Dvanajsta stran je stran Male nočne kronike in podobnih nacionalističnih izpadov, ki nam vsak dan in vedno znova vtepaajo v glavo dokaze o teh „...Bosancih, ki so le za zgago“, to je sramotilni steber jugoslovanske Švice, tu domujejo kriminalci!

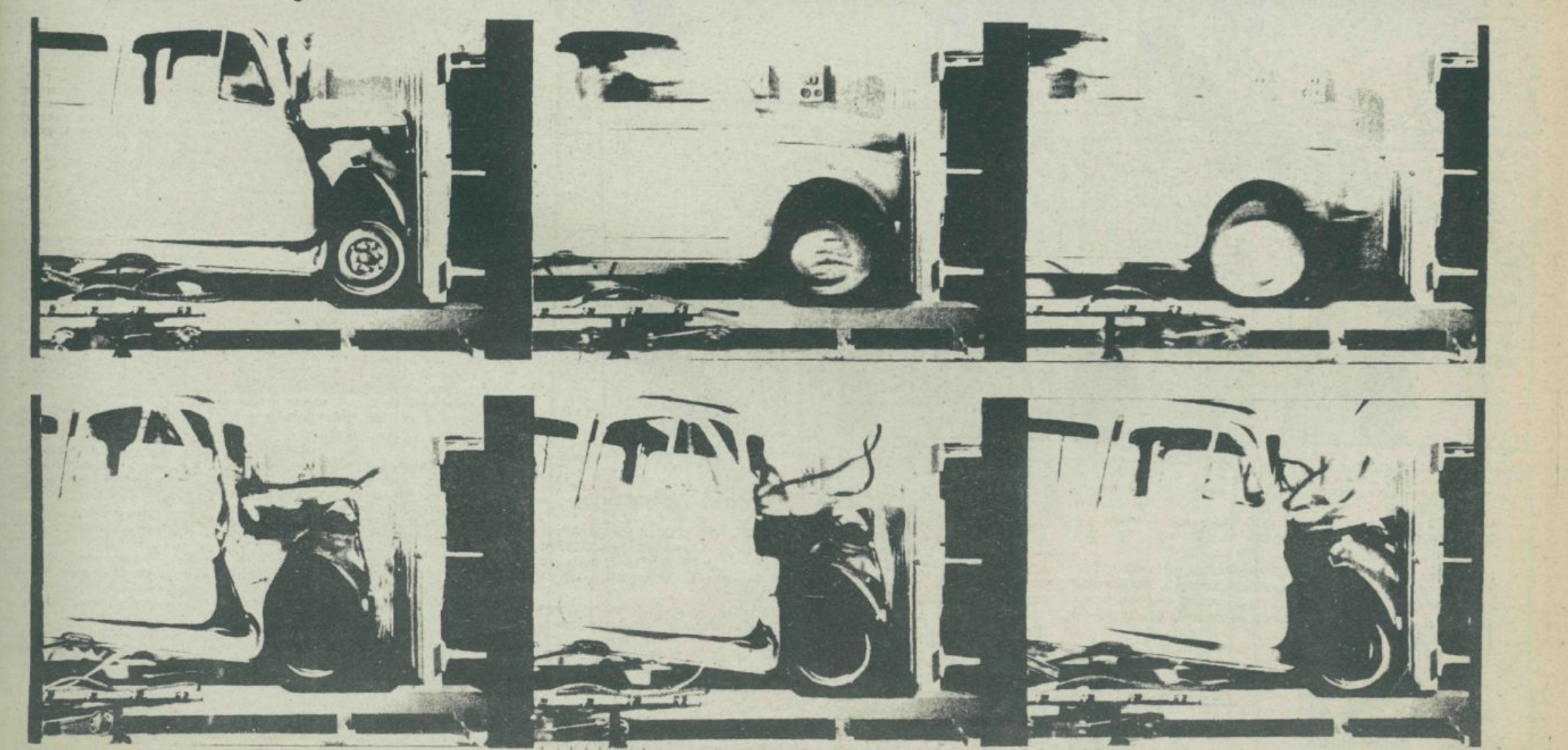
Dogodek v papirnici bodo ocejnevali tudi njihovi samoupravni organi, če jih imajo, zato se sedaj ne bomo spuščali v sodbe o postopku delavca Sadrije, toda občanom, kot je M. S., naj na koncu povemo, da bo delavski razred v boju za delavsko samoupravljanje moral opraviti tudi s tekočimi trakovi in tedaj bodo poleg njih frčali tudi taki javni denunciatorji, ki jih opravičujejo!

Naj živi delavsko samoupravljanje! Dol z nacionalizmom!

Igor Bavčar

Opombe:

1. Karl Marx, Kapital I, 13. Stroji in velika industrija, str. 478, CZ;
2. ibidem, str. 479;
3. Teorije, ki utemeljujejo funkcijo tekočega traku v socializmu na osnovah, ki nimajo „nič“ opraviti s poneumljanjem, izkoriščanjem in podrejanjem, se niso mrtve.



O jezikovnih pravadah

Slovenska javnost lahko spet spremlja na straneh sobotne priloge Dela črkarsko pravdo, kakor nekateri radi imenujejo vsako polemiko o jeziku in stvarih z njim v zvezi. Ta dnevnik je namreč v sredini februarja kljub nestrinjanju slovenistov začel uporabljati pinjin – način zapisa kitajskih lastnih imen v latinici.

Uredništvo Dela se je pred tem menda posvetovalo s slovenisti in sinologi; oboji so o načinu zapisa kitajskih lastnih imen povedali svoje mnenje. Slovenisti seveda niso mogli biti za nedialekčen prenos pinjina v slovenski jezik, saj bi to pomenilo še en zapleten način izgovorjave, pisanja in sploh razumevanja tujih lastnih imen. Kljub milijardnosti kitajskega naroda se nam pinjin ni treba držati tudi v časopisih in praktični rabi, ker je to le zapis za zunanjo trgovino, tiskovne agencije in pošto. Kitajci sami namreč še vedno uporabljajo svoja besedna (ideogramsko) pisavo, pri kateri bo najbrž ostalo, saj predstavlja most med številnimi dialekti v njihovi republiki. Določen znak se namreč lahko v različnih dialektih izgovarja različno, v pisni obliki pa ima na vsem kitajskem ozemlju isto vsebino.

Novinarji pri Delu so pač ubrali lenobnejšo pot: z načinom neposrednega prenosa se jim ni treba truditi pri prepisovanju pinjina v slovenski jezik in črkovni sistem, četudi zdaj pinjin omogoča, da bi se naredila kolikor toliko dobra prečkava kitajskih imen (ker dosledna pač ne bo možna). Prikazal bi rad možnosti prepisa ob imenu, ki se zadnji čas pojavlja pred nami v obliki Deng Xiaoping. Pred pojavom pinjina pri nas smo pisali Teng Hsiao-ping, kar se razlikuje od zdajšnjega načina zapisa v več rečeh. T je nasproti d-ju (v Deng) nezvenec. Črka x (v Xiaoping) predstavlja v pinjinskem zapisu glas med s in š (s), kar po zagotovljenih izvedenec bolj ustreza kitajski izgovorjavi kot prej temu glasu v pisavi ustrežna h in s. Toda problem je v dejstvu, da glasu s in črkovnega ustreznika zanj slovenski knjižni jezik ne pozna. Najbližji mu je pač š, zato bi lahko mirne duše pisali in izgovarjali Deng Šjaoping. Tako bi uporabili razpoložljive črke in glasove, Kitajec pa nas ne bi razumel nič manj (ker namreč s pinjinom tudi ne ve, kaj bi, kadar ga izgovarja kakšna Nataša s še tako kitajskim nadihom). Težave s pinjinom se pojavljajo tako pri pišočih (v Delu sem pred časom bral Hxinhua, kar menda pomeni kitajsko tiskovno agencijo Šinhva, v pinjinu Xinhua) kot pri bralcih (npr. izgovor Deng Kšjaoping, ki je vplivan z našim pojmovanjem x-u).

Ce se držimo pinjina, ker tako (menda) zahtevajo Kitajci, in zaznamujemo glas š z znakom x, potem lahko od kakšnega osamostvojujočega se naroda v bližnji prihodnosti pričakujemo, da bo uveljavil pisavo, kjer bo glas m zapisan z š in glas a s %; besedo mama bodo potem zapisali takole: %šš%. Za praktične potrebe je to po mojem prehuho breme. Pri Delu bodo pisavo seveda sprejeli brez zadržkov, če sodim po njihovi demokratičnosti (ki pa je sploh ni v odnosu do bralca). Okoli leta 2000 se nam obeta pravi razcvet raznovrstnih pisav. To se seveda sklada s to-poumno eksotičnostjo in nenavadnostjo, kakršno gojijo pri Delu. Skoda, da se ne vprašajo, kako vprašanje pinjina rešujejo Srbi, Grki, Arabci in še kakšen narod s svojo nelatinično pisavo. Kaj je tudi zanje pinjin „obvezen“?

Sicer pa smo podoban problem Slovenci doživeli v 30-ih letih prejšnjega stoletja z metelico in dančico, ki nista upoštevali pisav drugih narodov in naše pisne tradicije; bili sta bolj ko ne umetni tvorbi. Pisava je res stvar dogovora, toda znaki za praktične potrebe ne smejo dobivati vsebin, ki jih prvotno nimajo. (Kot sem že povedal, znak x za večino nas pomeni ks, v pinjinu pa dobiva namesto te vsebine mehkega š-ja.) Nič, prav nič nas ne obvezuje neposredno prenašati pinjin v slovenski jezik. Ravnanje Delovcev je v tej zvezi nepravilno in ima lahko hude posledice; uklanjanje te vrste političnim zahtevam tuje države pa je naša družbi in državi v škodo, ki se ne bo dala popraviti. S pinjinom se lahko začne.

S tem svojim razmišljanjem pa nikakor nimam namena začeti kakšne jalove razprave in kregarije o delovanju pinjina v našem jeziku, kot ga je imel neki Božidar Debenjak v sobotni prilogi Dela 10. marca letos (na str. 26). Z njegovimi tako za brke privlečenimi argumenti si jaz upam dokazati, da sem prejšnjo soboto v disku videl plesati devico Ivano Orleansko z Adolftom Hitlerjem, „plategometalec“ pa da je bil Josip Visarionovič Stalin! Debenjakov spis vsebuje naslednjo plitvovno trditev: „Ob najnovejši črkarski pravdi (...) so se pokazale nekatere trajne značilnosti novejših črkarskih pravd med Slovenci: ce-hovstvo, boj za prestiž v stroki in gluhoti za vse argumente onstran strokovnega plota.“ To so seveda Božidarjeva opažanja. Slovensčino in znanost o njej si predstavlja kot cipo: vsakdo bi se smel vtikati vanjo. Demokracija bi bila popolna: polpismeni ljudje, kot so skoraj vsi novinarji pri Ljubljanskem dnevniku in še marsikdo, bi imeli pri vpraša-

njih o jeziku ravno toliko besed kot znanstvenik, ki že nekaj deset let deluje na tem področju in se izkazal z dosežki, ki naj bi slovensko znanost iz francoskožefovske zaostalosti premaknili na vsaj do stojnejše, če ne že na modern mesto.

Slovenci smo zelo občutljivi za črkarske in sploh jezikovne pravde, kakor bo znanstvenega (in po vplati pravilnega) proti neznanstvu nemu imenuje Debenjak. Občutljivost izvira iz ogoženosti pred tujimi preteklihi časi. Imá pa še drug vzrok: marsikomu je jezikovna pravda proti kakšnemu jezikoslovju poligon za potešitev nezdružljive strasti. Škoda le, da se jezikoslovci skoraj z enakim veseljem kot diletanti udeležujejo teh polemik, ki niso vnaprej brez rezultata, namreč da bi se posvečali raziskovalnemu delu. Pametnemu se pove enkrat in bo razumel, za kronično neumnega pa ni upanja. Vse jezikovne pravde imajo ob redkih pozitivnih tujih strahotno negativno stran: pozost ljudje usmerjajo na stvari, ki našemu jeziku sploh niso tako problematične. Res žalostna zadeva je namreč nepismenost velikega števila Slovencev. Z njo ne mislim neznane naše pisave, temveč nezmožnost oblikovanja besedil, kot so npr. pismo, prošnja, življenjepis in pisanja v jeziku, ki si ne izsluži graje. Ne splača se pripraviti o stvarih, pri katerih se lahko dogovorimo. Prvo besedo pri dogovarjanju ima znanstvenik s svojim (znanstvenim) argumentom in bo gotov delal v korist široke množice uporabnikov jezika. Ob pinjinu je bilo izrečeno marsikaj, ne pa tudi to, da težje novejšo slovensko jezikoslovje razumljivost pravil. Nekaterim poenostavitve seveda niso všeč, se lahko s prevzetimi besedami, ki jih uporabljajo čezmerno, s pinjinom in še čim že navzven pokazuje, kako „pametni“ in „svetovljanski“ da se (ob gnilobi vsebine).

Zal smo Slovenci imeli v preteklosti vse preveč „jezikoslovcev“, ki so nas v marsičem zakompleksirali in povzročili, da se ljudje tudi na trditve današnjih široko razgledanih znanstvenikov ne zanesemo. Seveda njihove trditve so bile marsikdaj improvizirane, fanatične, ali kako drugače hudo škodljive, zato toliko uporov, polemik in pravad, ki jih je izzvala javnost. Ljudem je to prešlo v kri in današnje znanstvenike napadajo prav tako kot predstoletne diletante. Zato se oglašajo kot pravičniki razni Debenjaki in Bordoni in se žal še bodo, kajti ljudska tradicija po njihovem ne sme v pozabo. Vsakdo misli, da lahko tudi odloča o vprašanih jeziku, ker je njegov uporabnik. Saj to je vendar noro! Med operacijo telesa moje malenkosti zdravnik za nasvete ne bo spreševal mene, prav tako strokovnjakom. Nič nimam proti. Neločevanje teh reči je zmešalo glavo tako Debenjaku kot pred skoraj pol leta Bordonu.

Slovincem tudi manjka ustanova, ki bi bila pristojna na osnovi znanstvene utemeljenosti (ne pa s politično močjo!) uvesti za vse nas enotno prečkavo, tokrat konkretno pinjinskega zapisa. To naj bi bilo v sklopu novega pravopisa. SAZU tega seveda ni sposobna, ker je preveč starčevska ustanova, da bi lahko prej kot v prepozmem času reagirala na to vrsten pojav. Če samo pomislim, da je letos, leta 1979, spet v prodaji Slovenski pravopis iz leta 1962, bi tepel. Spet pa česa boljsega ni mogoče pričakovati, saj je znano, da upravnik Inštituta za slovenski jezik pri SAZU Bratko Kreft ne obvlada izgovarjave knjižne slovenščine, temveč mu dobro teče le rodna priščelina. To se je stislo pred časom v nastopu na televiziji, ko mu je bilo zaradi nečesa „priznaprilo zelo žal“ (z I-jem!). Otroci bi se lino zabavali, če bi jim eljkal pravilnice... Objektivno gledano je takšen človek, četudi ima pred imenom zapisano akademik profil, dr., zelo reakcionaren element, ki lahko stori slovenskemu jeziku toliko slabega kot sto polpismenih novinarjev. Več koristnega bi naredil, če bi zlagal listke za Slovar slovenskega knjižnega jezika. Predvidevam, da se bo Kreft do zadnjega upiral sestavi novega pravopisa, čeprav je nujna. Ob izidu te knjige bi se namreč pokazalo, da ne dohaja razvoja svoje stroke. S ponarisi sedemnajst let stare knjige si dokazuje svojo modernost. V letos ponovno ponatisnjenem pravopisu ni večine besed iz samoupravljaljske prakse in izrazov, ki jih je prinesel moderni čas. „Pravilen“ je v tem pravopisu pridevnik mičken v pomenu majhen, prav tako tudi zveza z njim v pomenu z njim, četudi je prvo narečno, drugo pa zastarelo. Ime naše republike je zapisano s FNRJ oz. LRS; z obojima smo opravili že aprila 1963!

Problemov pol in nepismenosti ne bodo rešile jezikovne in črkarske pravde, temveč večje zaupanje jezikoslovcem, ki delajo v korist uporabnikov jezika in ne proti njim. Toporišičeva Slovenska slovnica (Maribor, 1976) je moderno delo, ki pa mu še ne moremo postaviti ob bok sodobnega pravopisa. Kreftova avtoritarnost nam ne daje upanja za rešitev iz tega „brezvladja“. Tudi sola vestno primika svoj piskrček k slovenski nepismenosti. Toda o tem morda drugič. In tudi o kranjskih klobasah.

Peter Weiss

